

MET ALLE MACHT

*Verkiezingsprogramma
van de CPN
voor 1986-1990*

INHOUD:

INLEIDING	4
1 Beloften en feiten	4
2 Frasen en vrijheid	4
3 Oorlog en armoede	5
4 Geen stijl	5
5 Verzet en perspectief	5
6 Het roer moet om	5
7 Progressieve machtsvorming	6
8 Wie geen idealen heeft is geen realist	6
9 Hoofdlijnen van het verkiezingsprogramma	6
10 Geef je verzet een stem	8

I ACTIEVE VREDESPOLITIEK EN INTERNATIONAAL BELEID

1 Actieve vredespolitiek	8
2 Buitenlandse politiek - Internationale solidariteit	10
3 Vluchtelingenbeleid	10
4 Ontwikkelingssamenwerking	10
5 Europese Gemeenschap	11

II SOCIAAL-ECONOMISCH BELEID

1 Noodzaak van ingrijpende veranderingen	11
2 Economisch herstel en werkgelegenheid	11
3 Arbeidstijdverkorting en herverdeling van arbeid	12
4 Kwaliteit van de arbeid en zeggenschap	13
5 Verbetering van koopkracht	13
6 Herstel en vernieuwing van sociale zekerheid	13
7 Democratisering van het belastingstelsel	14
8 Overheidsfinancien	15
9 Midden- en kleinbedrijf	15
10 Land- en tuinbouw	16
11 Milieu	16
12 Energie	17

III RUIMTE OM TE LEVEN

1 Volkshuisvesting en woonlasten	18
2 Ruimtelijke ordening	19
3 Verkeer en vervoer	20

IV SOCIAAL-CULTURELE VOORZIENINGEN

1 Onderwijs	20
2 Wetenschap	21
3 Welzijn	22
4 Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	23
5 Kunst	24
6 Media	24
7 Sport en recreatie	24
8 Ereschuld aan oorlogsslachtoffers	25

V DEMOCRATISCHE Vernieuwing

1 Parlementaire democratie onder druk	25
2 Uitbreiding en uitwerking van grondrechten	26
3 Versterking van positie van het parlement	26
4 Versterking van lokale democratie	26
5 Democratisering van uitvoerende staatsapparaten	27
6 Justitie en politie	27

VI NAAR EEN SAMENLEVING ZONDER DISCRIMINATIE

1 Tegen alle vormen van discriminatie	28
2 Gelijke rechten voor migranten	28
3 Bestrijding van racisme	29
4 Bestrijding van seksisme	29
5 Bestrijding van homo-discriminatie	29

MET ALLE MACHT

De komende verkiezingen gaan over de vraag of er een politiek gevoerd gaat worden die recht doet aan het verlangen van de meerderheid van de bevolking naar een actief vredesbeleid zonder kruisraketten. Zij gaan over de vraag of er een politiek gevoerd wordt die de rijken nog rijker maakt en de armen armer, óf een politiek die de rijken aanpakt, en bezit en macht onder controle brengt. Zij gaan over de vraag of er weer een regering komt die autoritair optreedt, óf dat er nieuwe impulsen worden gegeven aan verdergaande democratisering. En zij gaan over de vraag of we nog vier jaar met het conservatisme van Lubbers/Van Aardenne opgescheept zullen zitten, óf dat emancipatiebewegingen de ruimte krijgen.

Deze vragen komen niet uit de lucht vallen. Zij vloeien voort uit de botsing tussen tegengestelde krachten: de kracht van de gevestigde belangen en autoriteiten, én de kracht die mensen zélf hebben om voor hun gerechtvaardigde belangen op te komen en hun verlangens vorm te geven. In alle toonaarden zijn deze vragen de afgelopen jaren aan de orde gesteld. Door mensen die zich te weer hebben gesteld tegen de regeringspolitiek, met daden én goede argumenten. De CPN was en is deel van dat verzet. Zij wil breken met het tot nu toe gevoerde beleid. Die breuk is hard nodig.

Beloften en feiten

Het fundamentele schandaal van deze maatschappij is, dat ze dreigt aan haar rijkdom en overproductie van wapens te verstikken, terwijl zij niet in staat is om voor velen het minimum voor een menswaardig bestaan te garanderen: een zinvolle arbeidsplaats, een inkomen waarvan men zelfstandig kan leven, een goede woonruimte.

In de afgelopen vier jaar heeft dit kabinet de oplossing van dit schandaal geen stap naderbij gebracht. De politiek van CDA en VVD heeft ons op vele punten zelfs verder af gebracht van democratische alternatieven.

Door een gespieerde aanpak ('no-nonsense') zouden Lubbers en van Aardenne de Nederlandse economie wel eens uit het slop halen. De individuele burger zou eindelijk weer eens de ruimte krijgen om te ademen. Zij beloofden rendementsherstel voor ondernemers, terugdringen van werkloosheid voor werknemers en verkleining van het financieringstekort voor zichzelf.

En inderdaad, de ondernemers - vooral de grote - kregen hun rendementsherstel. Aan de winstexplosie die sinds 1981 optrad is nog lang geen einde gekomen. Maar de werkloosheid steeg tot ongekende hoogte. De koopkracht van gewone werknemers kelderde. In de periode 1982-1984 zijn de netto-inkomens met minimaal 6% tot in sommige gevallen 20% gedaald. Lastenverlaging voor 'het bedrijfsleven' betekende in de praktijk, dat de lasten van de werkloosheid steeds zwaarder op de schouders van werknemers en uitkeringsgerechtigden gingen drukken.

Wie kon leven van winsten, dividenden en andere arbeidsloze inkomens kreeg douceurtjes en nog meer privileges. Wie van een sociale uitkering rond moest komen werd getraceerd op een wisselbad van kortingen en betuttelingen. De uitkeringen van werklozen, arbeidsongeschikten en mensen in de bijstand werden zo sterk verlaagd, dat honderdduizenden, vaak in stilte, armoede leden.

Ondernemingen die op de leest van Shell en Philips waren geschoeid konden rekenen op omvangrijke overheidssteun. Veel middenstanders en kleine ondernemers werden teruggeworpen, omdat zij onder de regeringsmaat van de grote bezittersbelangen vielen. Het kabinet stimuleerde hierdoor enorm de verdere afbraak van werkgelegenheid. Sinds 1982 zijn er meer dan 200.000 werklozen bijgekomen. De werkloosheid in Nederland is het hoogste van alle ontwikkelde kapitalistische landen (14,5% in 1985).

De automatisering en computerisering schrijdt voort en opent grote mogelijkheden. Maar drastische arbeidstijdverkorting wordt geblokkeerd door halsstarrige ondernemers,

bankiers en de overheid zelf. We zouden al blij moeten zijn met het uurtje korter werken dat we uit eigen zak betalen en het uurtje dat ondernemers willen toestaan als zij nog meer winst mogen persen uit onze arbeid. Het kabinet kapte ook rigoreus. In ambtenarsalarissen, uitkeringen, gezinsverzorging, voorzieningen voor kunstenaars en kinderopvang, in het onderwijs. Zelfs uitkeringen van oorlogsslachtoffers werden niet ontzien. Maar de overheidstekorten bleven gigantisch. Lubbers is erin geslaagd om het tekort van 7,9% in 1981 te laten 'dalen' tot 8,9% in 1982 en 8,5% in 1986. Het beleid van winststimulering heeft wel geleid tot forse winststijgingen, maar niet tot nieuwe investeringen. De winstinkomens zijn spectaculair gestegen: in de periode 1982-1986 stegen de winsten met meer dan 50%! De investeringen blijven hierbij achter, zodat er een enorme stroom speculatief kapitaal is ontstaan. Het geld wordt opgepot, het kapitaal naar het buitenland geëxporteerd (12 miljard in 1984), of in staatsleningen en dollars belegd. Na vier jaar Lubbers en Van Aardenne moet worden vastgesteld, dat de politiek van CDA/VVD desastreus gevolgen heeft voor de Nederlandse economie: zij heeft het economisch herstel van ons land vertraagd en de noodzakelijke vernieuwing tegengehouden.

Frasen en vrijheid

Minder bureaucratie? Wie hoge posities bekleedde had van staatscontrole geen centje last. Een zakkenvullende president-commissaris van de RSV werd niet eens voor meeneed vervolgd. Maar het privé-leven van een uitkeringsgerechtigde werd steeds minder gerespecteerd, zij werden achtervolgd door horden controleurs. De staat trad slechts terug voor hen die goed af waren.

De heersende haagse heren hadden soms mooie woorden over vrouwenemancipatie. Tegelijkertijd namen zij maatregelen waardoor talloze vrouwen van hun arbeidsplaatsen werden verdreven. De toch al ontoereikende kinderopvang werd afgebroken. Het kostwinnersprincipe in de bijstand en in de belasting werd uitgebreid naar woongroepen en samenwonenden, zowel homo's als hetero's. Zo wordt iedereen in het keurslijf van het gezin gedwongen. Voor deelname van vrouwen aan het betaalde werk en andere maatschappelijke activiteiten werden nieuwe drempels opgeworpen.

Individualisering? Jazeker. Maar dan moest je wel in staat zijn om een paar nieuwe hindernissen te overwinnen. Als je na vaak lang zoeken een woonruimte had gevonden die paste bij jouw manier van samenleven, dan stond de regering al op de stoep te rammelen met een collectebus

voor 'voordeurdelers' of 'tweeverdieners'. En door ministeriële propaganda voor het gezinsdenken merkte je als alleenstaande al gauw dat je niet als 'hoeksteen van de samenleving' werd beschouwd.

'Gewoon jezelf zijn' viel ook niet mee. Niet voor de jongere die van een gehalveerd minimum jeugdloon moest rondkomen, de beursstudent die het verhoogde collegegeld moest betalen, de kunstenaar die buiten de BKR-regeling kwam te vallen. En ook niet voor de bejaarden, die in inkomen zover werden weggedrukt dat schrijnende gevallen van 'ouderdomsarmoede' geen uitzondering meer zijn.

Mensenrechten? Een gekleurde vluchteling uit Sri Lanka, Paramaribo of Ankara werd soms simpel het land uitgezet of kreeg in ieder geval te weinig bescherming.

Het regeringsbeleid van CDA en VVD zou hoop op een betere toekomst bieden. Maar juist voor de dragers van die toekomst biedt dat beleid geen perspectief, voor de jongeren die nú leven, nú recht hebben op zinvolle arbeidsplaatsen en nú in betaalbare huizen willen wonen.

Oorlog en armoede

Dat de vrede niet gediend wordt door mee te blijven rennen in de nucleaire bewapeningsrace weet nu bijna iedereen. Het kabinet van Lubbers had niet de moed om de vredeswil van de Nederlandse bevolking om te zetten in een onvoorwaardelijk nee tegen kruisraketten. Zij deed een laffe poging de verantwoordelijkheid voor eventuele plaatsing te leggen bij de Sovjet-Unie.

Terwijl het volk van Zuid-Afrika verwickeld was in een heldhaftig gevecht tegen de apartheid, weigerde de regering Lubbers een economische boycot in te stellen.

Nadat protesten bij het indonesische generaalsregiem de executies van politieke gevangenen niet konden stoppen, deed het kabinet de ogen dicht en ging over tot hun orde van de dag.

Een orde waarin multinationals nog meer vingers in de pap van de ontwikkelingshulp kregen, een orde waarin de schulden van de derde wereldlanden nog gigantischer zijn geworden. Het is een orde waarin nog steeds miljoenen mensen creperen van de honger.

Geen stijl

Het kabinet Lubbers sjoemelt met democratische regels en door haar stijl van regeren vervuilt zij de politieke cultuur. Door de volstrekte binding van de CDA en VVD fracties aan het regeerakkoord werd de controlerende functie van het parlement aangetast. De oppositie werd genegeerd en als het zo uitkwam werd zelfs de Raad van State gepasseerd.

Het vijfblad waarmee de regering het RSV-schandaal wilde bedekken werd weggeblazen door de parlementaire enquête die op initiatief van de CPN werd gehouden. De schaamteloosheid waarmee de regering hierop reageerde was verbijsterend. Terwijl de arbeiders in de scheepsbouw de zak kregen, mocht Van Aardenne na een miljoenen-spel met gemeenschapsgelden en misleiding van de Tweede Kamer gewoon minister blijven.

Geheime onderonsjes over kerncentrales, belastingregelingen voor bevriende relaties. Niets was ernstig genoeg. Zelfs in de kwestie van de kruisraketten kende de regering maar één hoogste gebod: het voortbestaan van het kabinet.

Dat gebod moet worden overtreden. Verhinderd moet worden dat dit regeringsbeleid ook na de volgende verkiezingen wordt voortgezet. Het geeft geen hoop en heeft geen toekomst.

Verzet en perspectief

De politiek en de methoden van het kabinet Lubbers staan haaks op de drang tot vernieuwing en democratisering van de maatschappij. De afkeer van hun politiek heeft velen in beweging gebracht. Vredesactivisten stroomden in honderdduizenden naar het Museumplein en Binnenhof om hun nee tegen de kruisraketten te laten horen. Brandweerlieden spotten het Binnenhof vol schuim om de vakbondsacties

tegen de afschaffing van het trendbeleid kracht bij te zetten. Met nieuwe acties op gemeentelijk niveau bleken ze in staat een deel van wat Rietkerk had afgenomen terug te halen. In bedrijven formuleerden arbeiders dwars tegen alle matigingsverhalen van de regering in eisen op het gebied van loon, arbeidstijdverkorting en herbezetting. Vrouwen van VVD tot en met CPN wreven Lubbers onder zijn neus, dat zij drastische arbeidstijdverkorting wilden. Uitkeringsgerechtigden vrolijkten nieuwjaarsrecepties van gemeenten op door hun eisen op tafel te leggen. Huurders organiseerden huurstakingen en koelden hun woede op bewindslieden in Den Haag. Belastingbetalers weigerden hun defensiebelasting te betalen. De „Wraak van Jonkhoeër de Brauw” stal geheime documenten over kerncentrales.

Voeg daarbij al die andere acties en initiatieven van derde wereld-bewegingen, anti-racisten, milieu-activisten, potten en flikkers — en het beeld is nog lang niet compleet. Tegen de verdrukking in werden nieuwe alternatieven naar voren gebracht. Mensen vonden elkaar dwars door partijgrenzen heen en legden de inhoudelijk en maatschappelijke basis voor de vervanging van de regering Lubbers en zijn ondernemerspolitiek. Daarom legt de CPN zo'n grote nadruk op progressieve samenwerking. Als mensen aan de basis samenwerken mogen hun organisaties, mogen progressieve partijen niet achterblijven.

Het roer moet om

De CPN staat een fundamentele verandering voor van de politieke koers en de methode van regeren. Ons verkiezingsprogramma maakt duidelijk waar we ons sterk voor zullen maken en welke politiek er wat ons betreft gevoerd moet worden.

Naar de mening van de CPN is er in ons land een maatschappelijk draagvlak voor een andere politiek. De vraag is hoe dat in de samenstelling van het parlement en in de regeringspolitiek in de komende vier jaar tot uitdrukking gebracht kan worden.

Op de eerste plaats is het daarvoor nodig de terugkeer van de VVD/CDA-regering onmogelijk te maken en een progressieve meerderheid in het parlement te bereiken. Vervolgens moet bereikt worden, dat nieuwe verhoudingen in het parlement ook tot nieuwe regeringspolitiek leiden. Naar de mening van de CPN is het daartoe onontbeerlijk, dat progressieve partijen de bereidheid uitspreken tot gezamenlijk optreden. De CPN is bereid daarover met alle progressieve partijen afspraken te maken.

Hoe ook precies de verkiezingsuitslag zal zijn, als progressieve partijen hun gezamenlijk gewicht in de schaal leggen, bestaat er de meeste kans om posities op te eisen en een sterk stempel op de inhoud van de regeringspolitiek te drukken.

Dat is wat door velen wordt verlangd. Dat is het alternatief dat voor de bevolking zichtbaar gemaakt moet worden. Gebeurt dat niet, dan is het risico groot dat CDA en VVD gewoon samen doorgaan of de gelegenheid krijgen om concessies af te dwingen die de progressieve doeleinden uithollen.

Het is niet voor het eerst dat de CPN progressieve samenwerking bepleit. Het is een wezenlijk bestanddeel van ons optreden, zowel voor de korte als de lange termijn doelstellingen. Het is onverantwoordelijk en funest als samenwerking dwars door partijgrenzen heen, zoals die in veel bewegingen plaats vindt, niet tot politieke resultaten leidt, omdat politieke partijen gevangen blijven in hokjesgeest en eigen gelijk.

De CPN stelt vast dat in de afgelopen jaren - mede onder invloed van maatschappelijke bewegingen - de overeenstemming tussen progressieve partijen is toegenomen. Bestaande overeenstemming kreeg meer dan voorheen vorm in gemeenschappelijke steun en/of deelname aan acties.

Tegelijk moet worden geconstateerd, dat het proces van progressieve samenwerking moeizaam verloopt. De PvdA

reageert afhoudend, koerst op samenwerking met CDA of VVD en dreigt zich af te sluiten in een coalitie met rechts. De PSP wees samenwerking bij de kamerverkiezingen en een gemeenschappelijke lijst met CPN en PPR van de hand en dreigt zich op te sluiten in haar eigen gelijk.

Ondertussen slaat rechts een triomfantelijke toon aan en koerst op voortzetting van haar beleid voor de komende jaren. Dat mag niet gebeuren - dat hoeft niet te gebeuren. Mensen in beweging willen politieke resultaten zien. Daarom is het bij de komende verkiezingen van belang niet alleen op programma's te letten, maar ook op de bereidheid van progressieve partijen om gezamenlijk op te treden voor een andere politiek.

Progressieve machtsvorming

De CPN acht het in elk geval mogelijk om een gezamenlijke inzet te formuleren rond de volgende hoofdpunten: (1) Een onvoorwaardelijke afwijzing van plaatsing van kruisraketten; een zelfstandige Nederlandse vredespolitiek; afstoting van de atoomtaken; verlaging van defensie-uitgaven. (2) Een gerichte aanpak van de werkloosheid; het bevorderen van drastische arbeidstijdverkorting en herverdeling van betaald en onbetaald werk. (3) Verhoging van de koopkracht van de lage en middeninkomens; herstel en vernieuwing van de sociale zekerheid met garanties voor een zelfstandig inkomen. (4) Actieve bestrijding van discriminatie en vreemdelingenhaat en een ruimhartig vluchtelingenbeleid in overeenstemming met internationale afspraken. (5) Actieve bestrijding van seksisme en homohaar. (6) Afwijzing van de bouw van nieuwe kerncentrales en sluiting van de bestaande. (7) Ontwikkelingshulp niet op grond van de belangen van de multinationals en de concerns, maar gericht op de door de bevolking zelf geformuleerde behoeften; stopzetting van de hulp aan het generaalsregime van Indonesië; boycot van het apartheidsregime in Zuid-Afrika; onverminderde steun aan Nicaragua.

Niet alleen naar de inhoud, maar ook in de vorm is een andere regeringspolitiek nodig. De CPN wil een politiek klimaat bevorderen waarin binnenskamers gekonkel vervangen wordt door openbaarheid; waarin mensen niet de mond wordt gesnoerd maar naar hen wordt geluisterd; waarin creativiteit niet wordt gesmoord maar gestimuleerd en benut. Om de enorme maatschappelijke problemen op te lossen zijn betrokkenheid, zeggenschap en mondigheid van mensen broodnodig.

Om het parlement als democratische volksvertegenwoordiging te laten functioneren, moet radikaal gebroken worden met de praktijken van de afgelopen regeerperiode.

Progressieve samenwerking is een langdurig proces in de krachtmeting met rechtse politiek. Het is een uitdaging om dat door te zetten. Nu en in de komende jaren. Dat proces kan versneld worden, naarmate de druk toeneemt. Om dat te bevorderen is naast machtsvorming van onderop versterking van de CPN van grote betekenis.

Wie geen idealen heeft is geen realist

De CPN heeft vergaande doelstellingen en idealen. Zij heeft die vastgelegd in haar nieuwe partijprogramma van 1984. De CPN streeft naar een socialistische samenleving. Zij wil vorm geven aan een maatschappij zonder uitbuiting, onderdrukking en discriminatie. Nederlandse communisten streven naar een maatschappij waarin ieder individu daadwerkelijk de vrijheid en gelijke mogelijkheden heeft om capaciteiten te ontplooiën en gebruiken.

De CPN streeft naar:

Een klassenloze samenleving, waarin niet voor de winst van het kapitaal wordt geproduceerd, maar voor de bevrediging van de maatschappelijke behoeften van mensen. Dat is een samenleving waarin alle vormen van uitbuiting overwonnen zijn en niemand meer het recht heeft om zich te verrijken met de arbeid van een ander.

Een democratische samenleving, waarin de politieke beslis-

singen door gekozen organen worden genomen, het parlement een sterke positie heeft tegenover regering en ambtelijk apparaat. Waarin beslissingen in bedrijven, instellingen en buurten zoveel mogelijk door de betrokkenen zelf gezamenlijk genomen worden in plaats van door kapitalistische of bureaucratische machten over hen.

Een gefeminiseerde samenleving, waarin iedereen een zelfstandig bestaan kan leiden en zelfbeschikkingsrecht heeft over lijf en leven. Een maatschappij waarin mensen kunnen wonen, leven en vrijen met wie zij willen. Waarin vrouwen de helft van de betaalde banen bezetten en een gelijk aandeel hebben in invloed en macht, en mannen een evenredig aandeel in huishouden en zorg voor kinderen. Een maatschappij waar discriminatie en achterstelling van vrouwen alleen nog in de geschiedenisboeken voorkomt.

Een verdraagzame samenleving, waarin geen plaats meer is voor discriminatie op grond van afkomst, huidskleur, nationaliteit, geloof of seksuele praktijk. Dus onverzoenlijk tegen racisme, anti-semitisme, vreemdelingen- en homohaar. Een maatschappij waarin groepen met verschillende levenswijzen en culturen naast en met elkaar kunnen samenleven.

Een milieuvriendelijke samenleving, waarin de systematische plundering van natuur en milieu en de verspilling van energie en grondstoffen vervangen is door een ecologisch verantwoord beleid.

Een ontwapende wereld, waarin geen militaire machtsblokken meer bestaan die ons met hun massavernietigingswapens naar de rand van de nucleaire afgrond drijven.

Een ontspannen wereld, waarin politieke supermachten hun wil niet meer kunnen opleggen aan kleinere landen, waar internationale solidariteit en gelijkwaardigheid tussen volken bestaat.

Hoofdpijnen van het verkiezingsprogramma

De CPN heeft vergaande doelstellingen. Ze weet dat om die idealen te verwezenlijken een realistisch programma nodig is. In dit verkiezingsprogramma geven wij een andere richting aan voor het regeringsbeleid en stellen we een aantal concrete en uitvoerbare maatregelen voor.

- 1 De CPN treedt op voor een **actieve vredespolitiek**. Zij is tegen plaatsing van nieuwe atoomraketten en voor verwijdering van alle atoomwapens van ons grondgebied. De defensie-uitgaven moeten worden verlaagd. Nieuwe ontwapeningsinitiatieven moeten gericht worden op internationale ontspanning tussen de militaire blokken; beperkingen van nationale zelfstandigheid binnen de blokken moeten worden doorbroken. Nederland moet zich vrijmaken van de bewapeningskoers van de NAVO en niet meedoen aan westeuropese militaire blokvorming.
- 2 De CPN treedt op voor concrete **solidariteit met de bevrijdingsstrijd** van onderdrukte volkeren en naties. Zij keert zich tegen schending van mensenrechten waar ook ter wereld. Zij is voor versteviging van banden met Nicaragua. Het apartheidsregime in Zuid-Afrika moet volledig worden geïsoleerd door een economische boycot en door politieke en financiële steun aan het ANC. De steun aan de beulen van het generaalsregime in Indonesië moet onmiddellijk worden gestaakt. De CPN treedt op voor **solidariteit met de landen van de derde wereld**. De invloed van multinationals in de ontwikkelingssamenwerking moet worden teruggedrongen. Daadwerkelijke solidariteit met de strijd van volkeren die zich onttrokken aan neokoloniale overheersing en uitbuiting betekent onder andere dat de Nederlandse regering moet bevorderen dat de gigantische schulden waarmee de landen van de derde wereld zitten opgescheept, worden kwijtgescholden.
- 3 De CPN treedt op voor **volledige en volwaardige werkgelegenheid**. De allereerste doelstelling van economisch beleid dient te zijn: het teruggedringen van de massawerkloosheid. De CPN wil een democratisch gestuurde economische groei bevorderen. Om te begin-

nen moet een halt worden toegevoerd aan het afstoten van banen bij de overheid zelf. Om meer betaald werk te scheppen moet de overheid middelen vrijmaken om zelf een uitgebreid investerings- en stimuleringsprogramma op te stellen. Dit programma moet gericht zijn op het bevorderen van sectoren met veel werkgelegenheid en milieuvriendelijke productie, energiebesparing en ontwikkeling van schone energiebronnen, sociale woningbouw, stadsvernieuwing en onderwijs. Om economisch herstel en werkgelegenheidsmaatregelen te financieren moeten geldstromen (bijv. kapitaalexport) onder democratische controle worden gebracht. Naast het aanboren van nieuwe financieringsbronnen moet verspilling van overheidsgelden (onder andere aan defensie en belastingprivileges voor bezitters) worden tegengegaan. Hierdoor wordt het tevens mogelijk het financieringstekort van de overheid echt terug te dringen.

- 4 De CPN treedt op voor **drastische arbeidstijdverkorting met behoud van loon**. Om het perspectief van een 25-urige werkweek naderbij te brengen stelt zij een raamwerk van wettelijke maatregelen voor die ertoe moeten leiden dat de stap naar de 32 uur binnen vier jaar bereikt kan worden. Minder werken kan werk voor iedereen betekenen. Herverdeling van betaald en onbetaald werk moet leiden tot verbetering van de arbeidsmarktkansen van vrouwen.
- 5 De CPN treedt op voor **democratisering van arbeidsverhoudingen**. Zij is voor uitbreiding van democratische controlerechten en zeggenschap in bedrijven en instellingen. De maatschappelijke controle op automatisering, op herbezetting bij arbeidstijdverkorting en op besteding van overheidssteun moet worden versterkt. Daarom stelt de CPN een reeks concrete maatregelen voor om de bevoegdheden van personeelsvertegenwoordigingen en vakbonden uit te breiden.
- 6 De CPN treedt op voor **verhoging van koopkracht van lage en middeninkomens**. Daarvoor moeten in de eerste plaats de minimumlonen en uitkeringen worden verhoogd, de prijscompensatie en het trendbeleid voor ambtenaren hersteld. De CPN wil onrechtvaardige **inkomensverschillen terugdringen**. Daarom moet het belastingstelsel zodanig worden gewijzigd dat (a) lage en middeninkomens worden ontlast, (b) topinkomens en in het bijzonder inkomens uit winsten en vermogens zwaarder worden belast, en (c) belastingfraude effectief kan worden bestreden. Dus: 'lepelen waar room is'.
- 7 De CPN kent hoge prioriteit toe aan **herstel en vernieuwing van de sociale zekerheid**. Daarom stelt zij voor: herstel van koppeling van minimum-uitkeringen aan minimumloon, van uitkeringspercentages van WW en WAO tot 80% en van WWV tot 75%. De uitkeringsduur van de WWV moet worden verlengd. De individualisering van het uitkeringsstelsel kan op korte termijn naderbij worden gebracht door afschaffing van de voordeurdelerswet, terugdringen van kostwinnersbepalingen en door beperking van de vermogenstoets. De CPN streeft naar een situatie waarin uiteindelijk iedereen daadwerkelijk gebruik kan maken van het recht een eigen inkomen te verwerven en alle kostwinnersbepalingen worden afgeschaft. Om (her)intreding in betaald werk te bevorderen moet het sociale zekerheidsstelsel worden vernieuwd, onder andere door het verruimen van de mogelijkheden om met behoud van uitkering te werken of studeren, en door het toekennen van een individuele uitkering aan (her)intreders. De CPN wil een regeling die herintreders recht geeft op een zelfstandige uitkering.
- 8 De CPN treedt op voor **bescherming van milieu en stimulering van zuinig energieverbruik**. Zij is voor handhaving en verscherping van de milieuwetgeving (dus geen 'deregulering'). Zij wil milieuvriendelijke en energiebesparende werkgelegenheid stimuleren. De CPN is tegen de bouw van nieuwe kerncentrales, voor sluiting van kerncentrales in Borssele en Dodewaard. Zij

wil onafhankelijk onderzoek naar alternatieve energiebronnen bevorderen.

- 9 De CPN treedt op voor **verlaging van woonlasten**. Zij stelt daarom onder andere voor de huren te bevroren en de gasprijs voor kleinverbruikers drastisch te verlagen. Om het recht op wonen waar te maken moeten de woningbouw in de sociale sector en de programma's voor stadsvernieuwing worden uitgebreid. Het woonrecht voor jongeren vanaf 18 jaar moet daadwerkelijk worden ingevoerd. Door een effectieve anti-speculatiewetgeving en een goede leegstandswet moet aan het schandelijke profiteren van de woningnood een einde worden gemaakt.
- 10 De CPN treedt op voor het ongedaan maken van afbraakmaatregelen op het terrein van **onderwijs en sociaal-culturele voorzieningen**. In het onderwijs zijn meer dan ooit nieuwe investeringen nodig. De afbraak van werkgelegenheid moet worden hersteld. De CPN vindt dat het rijk prioriteit moet geven aan versterking van de eerstelijnszorg, volwasseneneducatie, vrouwenemancipatie en voorzieningen voor migranten. De regering moet voldoende financiële middelen ter beschikking stellen om ten behoeve van deze voorzieningen de toegankelijkheid (geen of lage deelnemersbijdragen) en beschikbaarheid (voldoende spreiding) te garanderen. De CPN treedt op voor het tot standbrengen van een volksverzekering voor ziektekosten zonder eigen risico's.
- 11 De CPN treedt op voor alle maatregelen die bijdragen aan de vergroting van de economische zelfstandigheid van vrouwen en aan hun culturele en politieke **emancipatie**. De CPN is voorstander van quoteringsregelingen bij herbezetting van arbeidsplaatsen die door arbeidstijdverkorting vrijkomen. Zij treedt onder andere op voor verbetering van voorzieningen voor kinderopvang, uitbreiding van zwangerschapsverlof en invoering van calamiteitenverlof. De CPN wil de mogelijkheden verruimen voor samenlevingscontracten waarin mensen zelf kunnen bepalen in welke mate en op welke onderdelen zij verplichtingen ten opzichte van elkaar aangaan. Zij zet zich in voor wettelijke maatregelen ter bescherming tegen seksueel geweld en misbruik. De CPN is van mening dat ernaar gestreefd moet worden dat binnen 10 jaar de helft van alle gekozen organen en besturen uit vrouwen bestaat. Zij daagt alle politieke partijen uit om ervoor te zorgen dat bij de verkiezingen van 1986 de 30% (nu 20%) in de Kamer wordt bereikt. De **feminisering van maatschappij en politiek** houdt niet op bij de poorten van het Binnenhof.
- 12 De CPN treedt op voor **bestrijding van alle vormen van discriminatie**. De overheid moet veel daadkrachtiger optreden tegen racisme, anti-semitisme, seksisme, vreemdelingen- en homohaat. Het regeringsbeleid moet uiting geven aan de gelijkwaardigheid van alle in Nederland verblijvende burgers door het afschaffen van de bestaande rechtsongelijkheid en het opheffen van de sociaal-economische achterstelling van migranten. De CPN vindt dat het actief en passief kiesrecht voor Tweede Kamer en Provinciale Staten moet worden toegekend aan buitenlanders wanneer zij drie jaar in Nederland verblijven en niet in vreemde overheidsdienst werkzaam zijn. Organisaties die racisme propageren of bedrijven moeten worden verboden. Discriminatie van mensen op grond van hun seksuele praktijken en voorkeuren moet worden bestreden; ook waar dit gerechtvaardigd wordt met een misplaatst beroep op de vrijheid van onderwijs of godsdienst. De CPN is voor een wet gelijke behandeling die dit onverkort vastlegt.
- 13 De CPN treedt op voor de **verdediging en uitbreiding van de politieke democratie**. Zij wil de rechten van het individu tegenover de staat versterken, onder andere door een goede wet op de privacy. De CPN blijft

optreden voor onverkort stakingsrecht, ook voor ambtenaren. Zij wil de positie van de gekozen organen versterken onder andere door het uitbreiden van de zelfstandige controlemogelijkheden van het parlement. Zij is voor democratisering en ontbureaucratisering van overheidsinstellingen en tegen 'privatisering' van bijv. openbare nutsbedrijven. De CPN treedt op voor versterking van de lokale democratie, door onder andere verhoging van de algemene uitkering uit het gemeentelijke provinciefonds, stopzetten van grootscheepse gemeentelijke herindelingen en democratisering van benoeming van burgemeesters en Commissarissen van de Koningin. De bevoegdheden van lagere overheden moeten worden uitgebreid ten behoeve van het regionaal sociaal-economisch beleid.

Bij de bestrijding van criminaliteit legt de CPN het accent op misdaadpreventie. Een verantwoorde rechtshandhaving vereist onder andere vereenvoudiging van wetgeving, zonder afbraak van rechtsbescherming, maatregelen om overbelasting van politie en justitie tegen te gaan, verbetering van de positie van het slachtoffer van misdrijven én het tegengaan van uitholling van de rechten van verdachte en verdediging.

Geef je verzet een stem

Om deze doelen te realiseren moet de positie van de CPN in de Tweede Kamer worden versterkt. Een stem op de CPN is kiezen voor krachtige oppositie tegen het huidige regeringsbeleid en voor een daadwerkelijk progressieve politiek.

De communisten in het parlement noemen op voor iedereen verstaanbare wijze de problemen bij hun naam - zij doen niet mee aan schijnoplossingen en gekonkel in achterkamers. Onze fractie is een scherp wapen tegen ondergravingen van de positie van het parlement. En zij neemt haar initiatieven in nauwe samenwerking met progressieve bewegingen buiten het parlement.

Een sterke CPN-fractie kan invloed uitoefenen op samenstelling en beleid van de toekomstige regering. Versterking van de CPN is een impuls voor progressieve en linkse samenwerking.

Er zijn vele goede redenen om op de CPN te stemmen. Een daarvan is de richtsnoer die onze fractie voor de komende vier jaar meekrijgt. Dat is het program dat we hierbij presenteren. Het is een program dat een nieuw perspectief biedt. Het kan gerealiseerd worden, als er voor wordt opgetreden ...

MET ALLE MACHT.

I. ACTIEVE VREDESPOLITIEK EN INTERNATIONAAL BELEID

1. Actieve Vredespolitiek

De strijd tegen de atoombewapening wordt gedragen door een meerderheid onder de bevolking. Voor de CPN is het een zaak van de eerste orde. Daarnaast dienen de verspillende bewapeningsuitgaven die steeds meer oorlogsdreiging met zich meebrengen krachtig te worden aangepakt. Van een Nederlandse regering moet vóór alles een politiek worden verwacht die in het verlengde ligt van de wil tot vrede die naar voren komt in tal van acties, demonstraties en het volkspetitionnement tegen de kruisraketten. Nederland kan juist op grondslag van deze beweging onder de bevolking een eigen bijdrage leveren aan ontspanning en ontwapening door een actieve vredespolitiek. Daartoe behoren op het terrein van de defensie: het niet plaatsen van de kruisraketten en het opzeggen van het plaatsingsverdrag, het afstoten van de atoomtaken, verzet tegen de ruimtebewapening en verlaging van de defensie-uitgaven. Daartoe behoort verder het bevorderen van contacten tussen met name kleine en middelgrote landen in Europa om tot gezamenlijke blokdoorbrekende initiatieven te komen, zoals kernwapenvrije zones.

In de laatste jaren is in Europa en de Verenigde Staten een vredesbeweging gegroeid van ongekennde omvang, kracht en diepgang. Deze beweging was vooral een reactie op de plannen voor plaatsing van nieuwe Amerikaanse atoomwapens - eerst de neutronenbom, later kruisraketten en Pershing 2. De actieve bemoeienis van mensen zelf met vrede en veiligheid heeft de vanzelfsprekendheid van de wapenwedloop doorbroken. Dit is de belangrijkste zorg van

de NAVO, de Amerikaanse regering en de voorstanders van haar confrontatiekoers. De gang van zaken in de andere plaatsingslanden laat zien hoever NAVO-kringen bereid zijn te gaan. Meerderheden onder de bevolking die bleken uit opiniepeilingen en acties werden genegeerd. In België werden kruisraketten ingevlogen voordat het parlement zich had uitgesproken. Het kabinet Lubbers-Van Aardenne stelt ook ons land bloot aan de permanente druk van de regering van de Verenigde Staten en de NAVO. Het plaatsingsbesluit van 1 november 1985 is een historisch dieptepunt van deze lijn. De CPN verwierpt het besluit en steunt het voortgezette verzet.

Tegenover het kabinetsbeleid stelt zij: bescherming en ontplooiing van de democratie, handhaving van de grondwettelijke soevereiniteit (zelfbeschikking) over eigen grondgebied en over eigen veiligheid. Het is een democratische eis van de eerste orde om plaatsing van kruisraketten in Nederland te verhinderen.

De plaatsing van nieuwe kernwapens in West- en Oost-Europa is een bron van spanningen. De wapenwedloop dreigt verder opgevoerd te worden door de ontwikkeling van ruimtewapens en de introductie van nieuwe conventionele wapensystemen. Besprekingen over wapenbeheersing tussen Oost en West (Stockholm, Wenen) en tussen Verenigde Staten en Sovjet-Unie (Geneve) leveren vooralsnog geen zichtbare resultaten op. De klimaatverbetering die van een toponthoofding - zoals tussen Reagan en Gorbatsjov in november 1985 - uitgaat, moet worden benut. Concrete resultaten zijn sterk afhankelijk van de invloed van de

vredesbeweging en van de bereidheid tot zelfstandige stappen van Nederland en andere landen.

Een extra belasting voor de verhoudingen in Europa is de aandrang tot nauwere westeuropese militaire samenwerking - herleving van de Westeuropese Unie - en de ontwikkeling van de eigen kernmachten van Engeland en Frankrijk. Met name de snelle modernisering en uitbreiding van de franse 'Force de Frappe', waaronder de ontwikkeling van de franse neutronenbom, houdt een groot gevaar in zich, gecombineerd met de toenemende frans-westduitse samenwerking. Verontrustend zijn ook de plannen voor een 'Europees Defensie Initiatief', een eigen westeuropese ruimtebewapening.

Tegen deze achtergrond is het tot stand brengen van een actief nederlands vredesbeleid van het grootste belang. Daarin passen eenzijdige stappen en diplomatieke initiatieven.

Nederland moet streven naar samenwerking met de kleinere landen in Europa - blokgebonden en niet-blokgebonden - om het proces van ontspanning en ontwapening te stimuleren. Het vroegere 'Overleg van de Tien' biedt hiervoor aanknopingspunten. Tevens dient Nederland aan te sluiten bij bestaande initiatieven en voorstellen en zich constructiever op te stellen in bestaande ontwapeningsfora.

De CPN wijst de vorming van een westeuropese militair blok, zoals dat onder meer gestalte krijgt in de Westeuropese Unie, af. Blokvorming is niet de weg om ontspanning en ontwapening te bevorderen. Integendeel, zoals de ervaring met NAVO en Warschaupact laat zien.

Nederland dient op te treden voor verdere uitwerking van de Helsinki-accorden. Daartoe moeten multilaterale en bilaterale mogelijkheden worden onderzocht om raamverdragen te sluiten. Deze verdragen moeten de mogelijkheid openen voor een intensieve uitwisseling tussen landen van Oost en West en niet-gebonden Europese landen. Een uitwisseling tussen bevolkingsgroepen, vredesgroepen, dorpen en steden; een uitwisseling die culturele en wetenschappelijke samenwerking en contacten tussen werknemersorganisaties bevordert; een uitwisseling ook op technologisch en handelsgebied. Ook dergelijke initiatieven van een Nederlandse regering zijn een bijdrage om de bestaande impasse in Europa te doorbreken. Wezenlijk onderdeel van vredespolitiek is het verlagen van de defensieuitgaven. Iedere gulden minder voor bewapening is gewonnen voor de bestrijding van armoede en is vermindering van de macht van het wapenkapitaal.

Het CDA/VVD-kabinet heeft op alles wat voor de bevolking van belang is, bezuinigd en tegelijkertijd de defensieuitgaven opgevoerd. Druk van NAVO en wapeningsindustrie hebben tot een programma voor wapenaanschaf geleid dat voor de komende jaren nog tientallen miljarden zal vereisen. Tegenover de enorme toename in andere landen vormt deze bewapening een hoofdoorzaak van armoede, vooral in de landen van de derde wereld, en tevens van grondstoffenplundering en verspilling. Verlaging van defensieuitgaven schept ruimte in de rijksbegroting waardoor werkelijke economische steun aan derde wereld-landen mogelijk wordt. Nederland dient hier ook in internationaal verband voor te pleiten.

Een wezenlijke verandering van het defensiebeleid vereist de actieve inzet en betrokkenheid van de bevolking en maatschappelijke organisaties. Daarbij horen een open, democratische besluitvorming, parlementaire controle op aanschaf en export van wapens, en democratisering van de krijgsmacht.

Belangrijke punten zijn voor de CPN:

(a) Tegen de wedloop in massavernietigingswapens

- 1 Geen plaatsing van **krulsraketten** in Nederland.
- 2 Afstoten van alle **atoomtaken**.
- 3 Nederland dient op te treden voor het stopzetten en ongedaan maken van plaatsing van kernraketten in

andere NAVO-landen en voor de verwijdering van alle middellange-afstandswapens in Europa.

- 4 Optreden voor een **kernwapenvrij Europa**. Bij de besprekingen die hierop gericht zijn, dienen de korte en middellange-afstandswapens in een samenhangend kader gezien te worden. Dit betekent ook dat de kernwapens van Frankrijk en Engeland bij de onderhandelingen betrokken moeten worden.
- 5 Uitvoering en aanscherping van het **Non Proliferatie**-verdrag (tegen verspreiding van kernwapens) en een onmiddellijk verbod van alle atoomproeven.
- 6 Instellen van **atoomwapenvrije zones**, met name in Scandinavische landen, de Balkan en Centraal-Europa; instellen van zones vrij van chemische wapens, te beginnen in Centraal-Europa.
- 7 Het afgeven door de NAVO van een **'No-first-use'** verklaring voor nucleaire wapens.
- 8 Optreden voor verbod van neutronenwapens, chemische en bacteriologische wapens.
- 9 Geen Nederlandse deelname aan **SDI** (Star Wars) en eventuele westeuropese varianten. Aan bedrijven moet geen toestemming worden verleend aan dergelijke projecten mee te werken.

(b) Voor verlaging van defensie-uitgaven

- 10 Drastische verlaging van de Nederlandse **defensieuitgaven**. Internationaal optreden voor verlaging van de defensieuitgaven.
- 11 Optreden voor omschakeling van wapenindustrie naar civiele productie (**conversie**).
- 12 Terugdringen van **wapenexport**, parlementaire controle op aanschaf en export van wapens, registratie in VN-verband van wapenexporten.

(c) Voor ontspanning en dialoog

- 13 Tegen westeuropese **militaire blokvorming** en/of westeuropese kernmacht. Technologische samenwerking moet worden ontkoppeld van militaire projecten.
- 14 Concrete uitwerking van **Helsinki-accorden**. Zowel multi- als bilateraal met onderzoek naar mogelijkheid van raamverdragen.
- 15 Optreden voor **vermindering van strijdkrachten en conventionele wapensystemen** in Centraal-Europa. In dit kader demilitarisering van het grensgebied tussen DDR, Tsjecho-Slowakije en de BRD.

(d) Voor democratisering en demilitarisering

- 16 Tegengaan van **militarisering van Nederlandse regio's**. Tegen vestiging van NAVO-depots.
- 17 Bescherming van milieu tegen **grootschalige legeroefeningen**. Terugdringen van militair ceremonieel.
- 18 Instelling van een adviserende raad, de 'Raad voor Vrede en Veiligheid', waarin vredesorganisaties zitting hebben. Instelling van een **'Vredesministerie'**, dat een geïntegreerd vredesbeleid moet bevorderen op alle betreffende terreinen.
- 19 Versterking van **democratische controle op het leger** en democratisering van het leger. Garanties voor vrijheid van meningsuiting en organisatie op de kazerne. Afschaffen van tuchtrecht in vredestijd.
- 20 Handhaving van een dienstplicht-leger. **Verkorting van de dienstduur** tot 10 maanden. Wedde optrekken naar minimumloon-niveau en instellen van goede compensatieregeling voor overwerk dienstplichtigen.
- 21 Recht om medewerking aan kernwapenonderdelen van de krijgsmacht te weigeren; vrijstelling voor **SITE-wacht**.
- 22 Volledige erkenning van **gewetensbezwaren**; vervangende dienst even lang als militaire dienst. Verbetering van financiële regelingen voor instellingen die dienstweigeraars te werk willen stellen.

2. Buitenlandse politiek

Wie de armoede en uitbuiting op internationale schaal wil bestrijden is daadwerkelijk solidair met de strijd van volkeren die zich ontworstelen aan neokoloniale overheersing en uitbuiting. De CPN ondersteunt die strijd en helpt mee in eigen land de solidariteit te organiseren en te versterken. Het gaat daarbij om het bevorderen van directe steun aan bevrijdingsbewegingen en aan (jonge) staten die zich tegen buitenlandse interventie verdedigen. Met name de rol van het Amerikaanse imperialisme in Latijns- en Midden-Amerika, in Zuidelijk Afrika en delen van Azië vormt een bedreiging voor de onafhankelijke, politieke en economische ontwikkeling van vele landen in deze regio's. De CPN keert zich tegen de introductie van Oost-West-tegenstellingen in deze gebieden. Zij treedt op voor zelfbeschikking, voor bescherming van nationale onafhankelijkheid en voor het vinden van politieke, vreedzame oplossingen voor conflicten tussen staten.

Het Nederlandse regeringsbeleid dient zich te keren tegen dictatoriale onderdrukking en tegen vertrapping van democratische en mensenrechten, waar ook ter wereld. Het dient zich te richten op hulp aan met name die landen die onder vaak moeilijke omstandigheden de gevolgen trachten te boven te komen van koloniale onderdrukking en bevrijdingsoorlogen. Nu wordt echter steun verleend aan het Indonesische bewind, ongeacht de executies van politieke gevangenen. Steun aan Nicaragua wordt verminderd. De hulprelatie met Vietnam werd gestaakt. De banden met het apartheidsbewind van Zuid-Afrika worden nog steeds belangrijker geacht dan daadwerkelijke ondersteuning van het anti-apartheidsverzet en van de nationale belangen van Namibië en de onafhankelijke staten in de regio.

In het bijzonder spreekt de CPN zich uit voor:

- 1 Versteving van economische banden met **Nicaragua** en meer ontwikkelingshulp. Optreden tegen militaire interventie door de Verenigde Staten.
- 2 Volledige isolering van het apartheidsregiem in **Zuid-Afrika**; politieke en financiële steun aan de bevrijdingsbewegingen van Zuid-Afrika en Namibië (ANC, UDF en SWAPO). Steun aan de frontlijnstaten. Optreden tegen militaire interventie van Zuid-Afrika, met name in Angola en Mozambique.
- 3 Stopzetting van de steun aan het generaalsregime in **Indonesië**; opschorting van de ontwikkelingshulp; opkomen voor herstel van mensenrechten, voor zelfbeschikking voor het volk van Oost-Timor en meer autonomie voor verschillende bevolkingsgroepen.
- 4 Herstel van de hulprelatie met **Vietnam**.
- 5 Politieke en economische isolering van het Pinochetbewind in **Chili**.
- 6 Handhaven van de verplichtingen ten aanzien van **Suriname** om bij te dragen in de bestrijding van de onderontwikkeling die alles met eeuwenlang Nederlands kolonialisme te maken heeft. Snelle hervatting van de ontwikkelingshulp, indien herstel van democratische rechten tot stand komt. Bevorderen van rechtstreekse steun aan ontwikkelingsprojecten onder de Surinaamse bevolking.
- 7 Erkenning van het zelfbeschikkingsrecht van de **Nederlandse Antillen**; van Nederlandse zijde dient het niveau van de economische hulp gehandhaafd te worden, ook bij verandering van de staatkundige positie.
- 8 Opschorting van de culturele accorden met **Turkije** en **Marokko** totdat de democratische rechten van de bevolking hersteld zijn.
- 9 Terugtrekking van de Sovjettroepen uit **Afghanistan** en stopzetting van elke buitenlandse inmenging. Een politieke oplossing met internationale garanties voor de zelfbestemming van het land en een niet-gebonden status.
- 10 Streven naar een regionale politieke oplossing van de problemen in het **Midden-Oosten**; uitgaande van de

erkenning van het bestaansrecht van Israël en van de legitieme aanspraken van het Palestijnse volk op een zelfstandige staat, met erkenning van de PLO als vertegenwoordiger van het Palestijnse volk.

- 11 Versterking van de rol van de **Verenigde Naties** en haar instellingen.

- 12 Meer steun voor organisaties die zich in Nederland inzetten voor solidariteit met bevrijdingsbewegingen.

3. Vluchtelingenbeleid

Het internationale vluchtelingenprobleem is van een zodanige omvang dat Nederland zich niet aan zijn verantwoordelijkheid kan onttrekken. De Nederlandse regering moet zich actiever opstellen ten aanzien van het vluchtelingenprobleem. Politiek vervolgte en bedreigde mensen hebben recht op een humane behandeling. Nederland moet de verplichtingen die voortvloeien uit het internationale vluchtelingenverdrag nakomen. Nederland dient VN-standpunten te volgen. Geen bed-brood-bad-regeling voor categorieën vluchtelingen en geen beperking van het asielrecht. Vervolgging wegens homoseksualiteit moet erkend worden als grond voor het verkrijgen van de vluchtelingenstatus. Ook slachtoffers van seksueel geweld (zoals bij - internationale - vrouwenhandel en gedwongen prostitutie) moeten de vluchtelingenstatus kunnen verkrijgen.

4. Ontwikkelingssamenwerking

Het beleid van ontwikkelingssamenwerking dient zich te richten op het helpen overwinnen van de onderontwikkeling in de landen van de Derde Wereld. Deze landen zijn betrokken in de kapitalistische wereldmarkt en zijn daarin afhankelijk van multinationale concerns en banken. De machtigste westerse staten (de VS voorop) voeren een politiek gericht op behoud en versterking van hun machtsposities, ondermeer via internationale organen als het Internationale Monetair Fonds (IMF) en de Wereldbank. Economische hulpverlening is hoofdzakelijk gericht op het veilig stellen van de beschikkingsmacht over grondstoffen en afzetgebieden en gaat in de regel gepaard met politieke druk en militaire repressie.

Bestrijding van armoede en uitbuiting op internationale schaal is wezenlijk voor de doelstellingen van de CPN. Dat vereist actieve solidariteit met de strijd van volkeren die zich ontworstelen aan neo-koloniale overheersing en uitbuiting. De CPN pleit voor een werkelijke solidariteitspolitiek.

Kernpunten van dat beleid zijn:

- 1 Steun aan het streven van de bewegingen van **niet-gebonden landen** om grotere onafhankelijkheid van de economisch-militaire blokken te veroveren. Bevorderen van toename van financiële hulp.
- 2 Onder minister Schoo is de tendens sterker geworden om Nederlandse concerns meer te betrekken bij de besteding van de **ontwikkelingshulp** (ca. 4 miljard per jaar). De CPN vindt dat de Nederlandse regering werkelijke ontwikkelingshulp moet bieden en wijst daarom ook de zogenaamde 'gebonden hulp' af. De CPN bepleit een ontwikkelingsprogramma waarin financiële en economische steun gericht is op de werkelijke behoeften en mogelijkheden van de betreffende landen. Dat moet uitgaan van een beleid tegen grondstoffenroof en voor het behoud en de bescherming van natuur en milieu en tegen vrouwendiscriminatie.
- 3 Bij de financiering van de gigantische **schulden** waarmee met name de Latijns-Amerikaanse landen zitten opgescheept, stelt het IMF zeer stringente voorwaarden. Deze voorwaarden zijn nadelig voor de bevolking van die landen, in het bijzonder voor de nog wankelende democratische ontwikkelingen in een aantal Latijns-Amerikaanse landen. De Nederlandse regering moet zich meer aansluiten bij de eisen uit die landen zelf: lagere rente en (gedeeltelijke) kwijtschelding van schulden.

4 Vanuit de hoogontwikkelde kapitalistische landen weten ondernemingen in het algemeen wel hun industrieproducten in ontwikkelingslanden te slijten. De toegang van producten uit ontwikkelingslanden tot westerse markten wordt echter zeer bemoeilijkt. De CPN is van mening dat maatregelen getroffen moeten worden tegen de eenzijdigheid van de 'vrije wereldhandel'.

5. EG

De huidige EG-politiek vormt een barrière voor de ontwikkeling van een fundamentele aanpak van de structurele economische crisis; zij versterkt de uitbuiting van de derde wereldlanden en houdt onderontwikkeling van bepaalde

westeuropese landen en regio's in stand. De laatste jaren is de tendens sterk geworden om op westeuropese niveau machtsstructuren vast te leggen ten voordele van grote multinationale ondernemingen en met name ten koste van de bevoegdheden van de nationale parlementen.

De nederlandse regering moet in de EG optreden voor een politiek die (a) een gelijkwaardige positie van de lidstaten garandeert; (b) betrekkingen met ontwikkelingslanden tot stand brengt op basis van gelijkwaardigheid; (c) de economische betrekkingen met landen van de Comecon en niet-gebonden Europese landen verbetert; (d) grensoverschrijdende natuur- en milieuproblemen bestrijdt; (e) recht doet aan de bevoegdheden van de nationale parlementen en de democratische invloed van de bevolking.

II. SOCIAAL-ECONOMISCH BELEID

1. Noodzaak van ingrijpende veranderingen

De levensomstandigheden van grote groepen van de bevolking worden nog steeds bepaald door de paradoxale ontwikkeling die kenmerkend is voor kapitalistische verhoudingen:

- Technologische vernieuwingen worden niet benut om drastische arbeidstijdverkorting te bewerkstelligen maar om de werkende klasse te splitsen in 'actieven' (d.w.z. betaald werkenden, die geconfronteerd worden met toenemende arbeidsbelasting) en 'niet-actieven' (d.w.z. uitkeringsgerechtigden die geconfronteerd worden met toenemende verarming);
- Produktiviteitsstijgingen, die het gevolg zijn van technologische vernieuwingen en intensivering van de arbeid worden niet benut om het levenspeil van de werkende klasse te garanderen en arbeidstijdverkorting met behoud van loon te financieren, maar om de winstinkomens op te schroeven en kapitaal te exporteren.

Ingrijpende veranderingen zijn daarom nodig, én ook mogelijk. Die mogelijkheden worden niet benut door de huidige politiek van loonmatiging en voortdurende bezuinigingen op collectieve voorzieningen en sociale zekerheid. De door het kapitaal gecreëerde problemen worden niet werkelijk aangepakt, maar afgewenteld op de loon- en uitkeringsafhankelijken.

De werkloosheid blijft onaanvaardbaar hoog. Vrouwen worden op grote schaal naar het aanrecht terug verwezen, waardoor de werkelijke omvang van de werkloosheid onzichtbaar is. De inkomens van grote groepen worden aangetast. Steeds meer mensen, met name uitkeringsgerechtigden, bevinden zich op de armoedegrens. Zelfs de meest directe doelstelling van het regeringsbeleid, het terugdringen van het financieringstekort, wordt niet gerealiseerd. Men is er niet in geslaagd de daarvoor noodzakelijke basis te creëren: vernieuwing van de economie en duurzaam economisch herstel. Het onvermogen om bepaalde bedrijfstakken een nieuwe toekomst te geven wordt afgereageerd in wilde aanvallen op gerichte steun en stimulering.

De miljardenstroom ongerichte steun aan het bedrijfsleven, zoals de verlaging van de vennootschapsbelasting en de WIR, neemt alleen maar toe en komt vooral de grote en sterke bedrijven ten goede.

De crisispolitiek van de huidige regering komt in hoofdzaak ten goede aan bepaalde kapitaalsgroepen: banken en exporterende (met name multi-nationale) bedrijven.

Er is een andere aanpak van de sociaal-economische politiek vereist:

- een aanpak waarin de belangen van betaald en onbetaald werkenden en uitkeringsgerechtigden op de voorgrond staan;
- een aanpak waarin drastische arbeidstijdverkorting en versterking van de koopkracht en sociale zekerheid de hoogste prioriteit krijgen;
- een aanpak die er niet voor terugdeinst de macht van kapitalistische ondernemingen en banken in te perken.

Democratisering van arbeidsverhoudingen is in de opvatting van de CPN geen luxe voor betere tijden, maar voorwaarde om een andere aanpak van de sociaal-economische politiek te kunnen doorzetten.

2. Economisch herstel en werkgelegenheid

Bestrijding van de werkloosheid vereist dat er voldoende en zinvol werk wordt geschapen. Daarvoor is een gericht en selectief stimuleringsbeleid van de overheid nodig. De CPN is voor versterking van produktieve overheidsuitgaven die selectieve economische groei en werkgelegenheid bevorderen.

Hoofddijnen van het economisch herstelbeleid van de CPN zijn:

(a) Investerings- en stimuleringsbeleid

Het bezuinigingsbeleid van het zittende kabinet heeft op grote schaal arbeidsplaatsen bij de overheid vernietigd. Bovendien is de werkgelegenheid bij sectoren die sterk afhankelijk zijn van overheidsopdrachten teruggelopen.

De huidige nederlandse economie is zeer eenzijdig gericht

op enkele voor het kapitaal veelbelovende, maar tegelijkertijd weinig arbeidsintensieve sectoren. De investeringspolitiek moet een bijdrage leveren aan een veelzijdige economische ontwikkeling waarin naast hoogwaardige technologie ook ruimte is voor arbeidsintensieve sectoren. Voor het uitvoeren van een gericht investerings- en stimuleringsprogramma kunnen huidige WIR-gelden worden ingezet.

- 1 Het investeringsprogramma van de overheid moet gericht worden op sociale woningbouw, energiebesparing, ontwikkeling van schone energiebronnen en productietechnieken, stadsvernieuwing, openbaar vervoer en onderwijs.
- 2 De algemene subsidies op kapitaalinvesteringen moeten worden vermindert. Om meer arbeidsintensieve productieprocessen te stimuleren moeten de lasten van sociale premies verschoven worden van arbeidsintensieve naar kapitaalintensieve ondernemingen. De BTW-tarieven voor arbeidsintensieve sectoren zoals de dienstensector kunnen worden verlaagd.
- 3 Om economische en sociale vernieuwing gestalte te geven en het draagvlak van de Nederlandse economie te verbreden moet de positie van de grote steden en van achterblijvende regio's versterkt worden. Om meer blijvende werkgelegenheid te scheppen moet de economische structuur van het Noorden, Twente, Zuid-Limburg, delen van Brabant en het gebied rondom Nijmegen worden versterkt. Plannen die door de regio's zelf worden ontwikkeld hebben daarbij voorrang.
- 4 Het sociaal-economisch beleid moet gericht zijn op het versterken van de positie van het midden- en kleinbedrijf. Het industriebeleid van de overheid dient hiervoor de mogelijkheden te scheppen.
- 5 Er moet een overheidsfonds worden ingesteld om de omvorming van wapenindustrie tot civiele industrie te stimuleren.

(b) Werkgelegenheidsprogramma

- 6 Het stimuleringsbeleid moet de spil vormen van een werkgelegenheidsprogramma dat perspectieven biedt voor een snelle en grootscheepse aanpak van de werkloosheid. Daarbij moet in het bijzonder de werkloosheid onder jongeren sterk worden teruggedrongen. Om een einde te maken aan de achtergestelde positie van vrouwen op de arbeidsmarkt moeten speciale maatregelen worden genomen ('positieve actie').
- 7 Er moeten harde sancties komen tegen discriminatie van buitenlanders. Het beleid dient bovendien gericht te zijn op verbetering van hun positie op de arbeidsmarkt.
- 8 Ondernemers moeten worden verplicht aangepast werk te scheppen voor gedeeltelijk arbeidsongeschikten (5%-regeling).
- 9 De CPN is voorstander van het uitbreiden van lokale werkgelegenheidsprojecten. Om de democratisering van de arbeidsverhoudingen te bevorderen moet de overheid zelfbestuur en coöperatieve vormen van arbeid ondersteunen. De huidige regelingen zijn voornamelijk gericht op het honoreren van door de overheid gestarte werkprojecten. Deze tendens moet worden omgekeerd. De initiatieven van mensen in de werkbeweging moeten zoveel mogelijk worden gehonoreerd. Daarbij zal de positie van de bestaande (kleine) middenstand in het oog moeten worden gehouden.

(c) Democratische controle

Voor het ontwikkelen en uitvoeren van een dergelijk stimulerings- en werkgelegenheidsprogramma is versterking van de democratische controle nodig. De CPN verzet zich tegen de voortdurende pogingen om democratische controlemogelijkheden uit te hollen onder het mom van privatisering en deregulering.

Daarom wil de CPN:

- 10 Versterking van democratische controle op de besteding van overheidssteun, onder andere door uitbreiding van bevoegdheden van de Algemene Rekenkamer en door vastlegging van controle-mogelijkheden voor vakbonden en ondernemingsraden.

- 11 Geen privatisering van overheidsbedrijven, maar democratisering en verhoging van efficiency. Geen omvorming van staatsbedrijven in Naamloze Vennootschappen. Taakuitbreiding van de Postbank.
- 12 Uitbreiding van de bevoegdheden van personeelsvertegenwoordigers en versterking van de positie van de vakbeweging. Daardoor kunnen ze ook een rol vervullen bij de controle op internationale kapitaalstromen uit ons land.

3. Arbeidstijdverkorting en herverdeling van de arbeid

De CPN zal zich binnen en buiten het parlement sterk maken voor een drastische arbeidstijdverkorting om het perspectief van een 25-urige werkweek naderbij te brengen. De arbeidstijdverkorting zoals de CPN die voorstaat, is gericht op: bestrijding van de werkloosheid, herverdeling van betaalde en onbetaalde arbeid tussen mannen en vrouwen, vermindering van arbeidsbelasting en vermeerdering van vrije tijd.

De inzet van de strijd voor drastische ATV vereist dat werkenden in bedrijven en kantoren **controle op herbezetting** van vrijkomende arbeidsplaatsen verkrijgen. Uitgangspunt voor de CPN is dat een 25-urige werkweek een volwaardig inkomen moet garanderen. De CPN is tegen het inleveren van loon en prijscompensatie aan ondernemers en overheid als financieringsbron voor ATV. De **financiering** van ATV moet in eerste instantie plaats vinden uit de winsten en de groeiende arbeidsproductiviteit; waar deze mogelijkheden gering zijn (met name in midden- en kleinbedrijf) dient de overheid voorzieningen te treffen.

De CPN is voor ATV in **grote stappen** om afwenteling van ATV op werkenden door verhoging van de arbeidsintensiteit te voorkomen en controle op vrijkomende arbeidsplaatsen mogelijk te maken. Een algemene verkorting van de werkweek tot 32-uur met behoud van loon zal naar de mening van de CPN in de komende kabinetsperiode gerealiseerd kunnen worden. Daarvoor is brede machtsvorming nodig: nieuwe initiatieven in de vakbondsstrijd, het betrekken van andere maatschappelijke bewegingen in deze strijd en gezamenlijk optreden van progressieve partijen om de politieke voorwaarden voor drastische ATV te scheppen.

De CPN is van mening dat een raamwerk van **wettelijke maatregelen** voor ATV nodig is, waardoor de positie van de vakbeweging in de strijd voor ATV versterkt wordt zonder haar aan banden te leggen. Deze maatregelen dienen er op gericht te zijn om versnelde invoering van ATV mogelijk te maken en te stimuleren (inclusief voorwaardescheppende voorzieningen zoals kinderopvang).

Het gaat daarbij in elk geval om de volgende maatregelen:

- 1 Het doorvoeren van ATV tot 32-uur per week met behoud van loon en volledige herbezetting bij de overheid zelf.
- 2 Een quoteringsregeling voor het aantal arbeidsplaatsen dat door vrouwen (her)bezet moet worden, onder andere gebaseerd op het aanbod op de arbeidsmarkt en gekoppeld aan een scholingsprogramma. Registratie van het aanbod op de arbeidsmarkt moet zonder beperkingen plaatsvinden.
- 3 Verkorting van de arbeidstijd, mate van herbezetting van vrijkomende arbeidsplaatsen en voorrang voor vrouwen bij werving dienen deel uit te maken van de criteria voor gerichte overheidssteun aan bedrijven.
- 4 Uitbreiding van de wettelijke bevoegdheden van ondernemingsraden, dienstcommissies en medezeggenschapscommissies met betrekking tot personeelsbezetting en regeling van werktijden.
- 5 Verscherping van de arbeidswetgeving om afbraak van de rechtspositie van werknemers tegen te gaan en voor werknemers nadelige gevolgen van flexibilisering te voorkomen. Verscherping van de arbeidswetgeving om de vaak marginale positie van vrouwen op de arbeidsmarkt te verbeteren.

- 6 Verbetering van de rechtspositie van deeltijdwerkers; geen verplichte deelname aan ATV voor deeltijdwerkers.
- 7 Het scheppen van een fonds dat invoering van ATV ondersteunt bij bedrijven die zonder overbrugging in moeilijkheden raken.
- 8 Vermindering van loonkosten van arbeidsintensieve bedrijven door verschuiving in de premielast van arbeidsintensieve naar kapitaalintensieve bedrijven.
- 9 De uitvoering van de zogenaamde 10%-regeling ten behoeve van herintreding van vrouwen door de GAB's moet met nadrukkelijke zeggenschap van betrokkenen worden uitgevoerd.
- 10 Verplichting aan bedrijven en instellingen om 5% van de werkgelegenheid beschikbaar te stellen voor gedeeltelijk gehandicapten.
- 11 Verruiming van mogelijkheden om vervroegd uit te treden of te pensioneren. Vergroten van de mogelijkheid tot vermindering van de werkduur voor oudere werknemers/sters.

4. Kwaliteit van de arbeid en zeggenschap

De kwaliteit van de arbeid is evenzeer van belang als het aantal banen. Werk moet gericht zijn op maatschappelijk zinvolle doeleinden. Gevaarlijk en afstompend werk dient zoveel mogelijk te verdwijnen of vervangen te worden door afwisselend werk met ontplooiingskansen. Werkdruk en -tempo zijn nu in veel sectoren veel te hoog. Beslissingen over automatisering worden nu te vaak alleen genomen uit het oogpunt van de verlaging van de kosten. Bij de vraag of en hoe de productie verder geautomatiseerd wordt, moeten echter ook de effecten op de kwaliteit van werkomstandigheden een zwaarwegende rol spelen.

De maatschappelijke controle op de technologische ontwikkeling moet worden versterkt en in het bijzonder de controle van producenten zelf. Werknemers moeten in elk geval tijdig en rechtstreeks betrokken worden bij onderzoek en besluitvorming op het gebied van automatisering en technologische ontwikkeling.

- 1 De CPN zal optreden voor een zodanig overleg, dat per bedrijfstak raamregelingen voor een **automatiseringscontract** tot stand kunnen komen. Elementen van een dergelijk contract zijn onder andere: (a) regels ten aanzien van de informatieverstrekking gekoppeld aan de verschillende fasen van een automatiseringsproject aan ondernemingsraden en vakbonden; (b) afspraken over de mogelijkheden tot oordeelsvorming van OR en vakbonden tijdens de verschillende fasen van de projecten.
- 2 Voor 'sector-overstijgende' automatiseringsprojecten zullen afzonderlijke overeenkomsten tussen de betreffende overheid, de vakbonden en de werkgevers tot stand moeten komen. Ondernemingsraden moeten hierover tijdig worden geïnformeerd en dienen bij concrete invulling in het betreffende bedrijf een instemmingsbevoegdheid te krijgen.
- 3 De invoering van de **Arbeidsomstandighedenwet** zal versneld moeten plaatsvinden en voor alle sectoren moeten gelden. De controle op naleving van bedrijfsveiligheidsvoorschriften moet worden verscherpt.
- 4 Uitbreiding van de arbeidsinspectie (personeelssterkte en werkingsgebied) en van de bedrijfsgezondheidszorg, allereerst voor bedrijven met een verhoogd gezondheidsrisico.
- 5 De **Wet op de Ondernemingsraad (WOR)** moet met name op de volgende punten worden verbeterd: (1) de huidige adviesbevoegdheden met betrekking tot reorganisaties moeten worden omgezet in een instemmingsrecht; instemmingsrecht dient ook te gelden bij overname van ondernemingen en investeringen in het buitenland; (2) de zeggenschap van de OR over arbeidsorganisatie en het sociaal beleid moet worden uitgebreid; (3) uitbreiding van ontslagbescherming naar gedetacheerden en OR-commissies; (4) opnemen in WOR van een jaarlijkse personeelsvergadering (in werktijd) waarin de

OR verantwoording kan afleggen aan collega's over het gevoerde beleid; (5) uitbreiding van relatie OR - Raad van Commissarissen (RvC) zodat deze partijen direct (dus buiten directie om) contact op kunnen nemen; verantwoordingsplicht van RvC aan OR en verplichting tot overleg tussen OR en RvC bij benoemingen; (6) instemmingsrecht bij additionele arbeidsvoorwaarden die naast CAO tot stand komen; (7) versterking van het beroepsrecht.

Deze verbeteringen moeten uiteraard ook van toepassing zijn op medezeggenschapsorganen bij de diverse overheden.

- 6 De positie van **vakbondsgroepen** in de onderneming moet wettelijk worden beschermd. Hierbij moet worden aangegeven: (1) een rechtsbescherming als OR-leden; (2) het gebruik kunnen maken van bedrijfsfaciliteiten door de gekozen bondsgroep-bestuurders; (3) informatie die in het kader van de WOR aan de OR wordt verstrekt moet ook aan bondsgroep-besturen ter beschikking worden gesteld.

5. Verbetering van koopkracht

De politiek van loonmatiging en van denivellering van inkomens heeft veel bijgedragen aan de forse koopkrachtdaling van grote groepen mensen. Deze ontwikkeling heeft een negatieve invloed op het economisch herstel. Verbetering van koopkracht en het tegengaan van te grote inkomensverschillen zijn dan ook noodzakelijk.

De overheid heeft in de loonvorming uitdrukkelijk de taak om als basisniveau een minimum vast te leggen en te beschermen. Zeker nu de ontwikkeling per bedrijfstak zo uiteenloopt is een minimumgarantie nodig. Van afschaffing of verlaging van het minimumloon kan dan ook geen sprake zijn. Het minimumloon moet aan de algemene loonontwikkeling zijn gekoppeld. Verhoging van het minimumloon is noodzakelijk om het verlies aan koopkracht van de afgelopen jaren te compenseren.

De volledige prijscompensatie moet hersteld worden om de koopkracht te beschermen tegen prijsstijgingen. Het opeisen hiervan is een taak van de vakbeweging, die een onverkort recht op vrije onderhandelingen moet hebben. De CPN wijst elke looningreep af.

Om een nivellering van inkomensverschillen tot stand te brengen moeten de huidige topinkomens worden aangepakt; onder andere door strengere controle op inkomensvorming in de 'vrije beroepen' en verzwarende van de belasting op inkomens uit winsten en vermogens.

De CPN treedt op voor:

- 1 Verhoging van het minimumloon om te beginnen met 12% bruto. Onverkort toepassen van de koppeling aan de loonontwikkeling.
- 2 Herstel van de prijscompensatie.
- 3 Herstel van het trendbeleid voor ambtenarensalarissen en van de koppeling van uitkeringen aan de algemene loonontwikkeling.
- 4 Herstel van het niveau van het minimumjeugdloon; toewerken naar verlaging van de leeftijdsgrens van het minimumloon tot 18 jaar. Geen aantasting van de rechtspositie van jongeren. Handhaving en herstel van gekoppelde leer-arbeidsovereenkomsten.
- 5 Bescherming van inkomenspositie van deeltijdwerkers: onder andere door het opheffen van het 1/3-criterium in de wet op het minimumloon.

6. Herstel en vernieuwing van sociale zekerheid

a. Herstel

De komende periode moet herstel en vernieuwing van de sociale zekerheid hoge prioriteit hebben. De sociale zekerheid is de afgelopen jaren het doelwit van de bezuinigingspolitiek van het kabinet geweest. De bijdragen vanuit de overheid aan de werknemersfondsen van vele miljarden per jaar is geheel stopgezet, de premielasten zijn verschoven

van werkgevers naar werknemers. Rechten zijn afgebroken, uitkeringen verlaagd met 10 tot 25%, de controle is verscherpt.

Het resultaat: vrijwel iedere uitkeringsgerechtigde komt in de bijstand terecht. Wat eens bedoeld was als regeling voor noodgevallen, geldt nu als de meest algemene en tegelijk slechtste voorziening. Er wordt gesold met het recht op een eigen inkomen: door toetsing aan het inkomen van echte of vermeende partners, huisgenoten, vermogen en nevenverdiensten en de daarbij behorende controle. De regering misbruikt het begrip 'economische eenheid' in de bijstand en dwingt mensen in een afhankelijkheidssituatie waar zij zelf niet voor gekozen hebben.

Het kabinet wil nog voor de verkiezingen van 1986 de 'stelselherziening' door het parlement heenjagen. Wat in tientallen jaren van strijd en sociale beweging is opgebouwd zou hiermee in enkele jaren worden afgebroken.

Het verzet tegen deze plannen is buitengewoon groot. Allereerst van uitkeringsgerechtigden en hun organisaties, maar ook van uitvoeringsinstanties en adviesorganen, vanuit kerkelijke kring en van prominenten die bij de sociale zekerheid betrokken zijn.

In het beleid van CDA en VVD staat afbraak van de sociale zekerheid centraal. De CPN is van mening, dat in progressieve politiek herstel en vernieuwing van sociale zekerheid in het middelpunt moeten staan. Toetssteen voor progressief beleid is de mate waarin daadwerkelijke verbetering wordt geboden voor hen die nu het zwaarst door de crisis zijn getroffen.

De CPN treedt op voor:

- 1 Verhoging van de minimumuitkeringen gekoppeld aan een verhoging van het minimumloon.
- 2 Herstel van wettelijke uitkeringspercentages bij WW en WAO tot 80%.
- 3 Verlengen van de uitkeringsduur van de WWV en herstel tot 75%.
- 4 Handhaven van de verdiscontering in de WAO.
- 5 Individualisering van bijstand en RWW kan op korte termijn dichterbij worden gebracht door het afschaffen van de voordeurdelerswet, het terugdringen van kostwinnersbepalingen en door beperking van de vermogens-toets. Niet toepassing van de vermogens-toets waar noodzakelijk gebruik van eigen huis kan worden aange-toond.
- 6 Verbetering van regelingen voor één-ouder gezinnen, onder andere door optrekken van de bijstandsnorm tot 100%.
- 7 Geen verruiming van het begrip passende arbeid; versoepeling van de sollicitatieplicht.
- 8 Verbetering van de uitkeringsrechten van buitenlanders, zodat hun feitelijke positie gelijk wordt aan die van Nederlanders. Geen invoering van het woonlandbeginsel bij de kinderbijslag.

b. Vernieuwing

Voor de CPN is vernieuwing van het stelsel van sociale zekerheid en verbetering van de positie van uitkeringsgerechtigden onverbrekelijk verbonden met een andere sociaal-economische politiek: uitbreiding van werkgelegenheid, herverdeling van betaalde en onbetaalde arbeid, arbeidstijdverkorting en verbetering van arbeidsomstandigheden. Uitgangspunt voor vernieuwing van de sociale zekerheid is dat iedereen het recht heeft op een inkomen waarvan een zelfstandig bestaan mogelijk is. Om een situatie te bereiken waarin iedereen daadwerkelijk gebruik kan maken van het recht een eigen inkomen te verwerven wil de CPN de kostwinnersbepalingen terugdringen en op termijn geheel afschaffen.

Door arbeid verworven economische zelfstandigheid moet behouden blijven in de vorm van een langdurige uitkering gekoppeld aan het laatst verdiende loon (zonder toetsing aan het inkomen van partner en/of huisgenoten). De sociale zekerheid moet gericht zijn op (her)intreden in het arbeidsproces. Gehuwde en gescheiden vrouwen en school-

verlaters wordt nu het recht op betaalde arbeid en een individueel inkomen ontzegd. Daarom pleit de CPN ervoor dat het recht op een zelfstandige uitkering wordt gekoppeld aan de bereidheid tot intreding in het arbeidsproces.

Een vernieuwd stelsel van sociale zekerheid moet tevens ruimte scheppen voor een nieuwe arbeidspolitiek. Het moet mogelijkheden bieden voor een soepele overgang (a) tussen verschillende vormen van betaalde arbeid (educatief verlof), (b) tussen betaalde arbeid en niet erkende en niet-betaalde arbeid (werken met behoud van uitkering), en (c) tussen betaalde beroepsarbeid en activiteiten met een bijzondere persoonlijke of maatschappelijke betekenis (zwangerschapsverlof).

Vernieuwing van het stelsel van sociale zekerheid moet tot stand komen in een democratisch proces, waarbij politieke partijen, vakbeweging, uitkeringsgerechtigden, uitvoeringsinstanties en adviesorganen betrokken zijn. Arbeidsbureaus kunnen daarbij een belangrijke rol spelen. Hun taakopvatting, die nu voornamelijk gericht is op werkgeversbelangen, moet meer gericht worden op de belangen van werkzoekenden.

De CPN treedt op voor:

- 9 Verruiming van de mogelijkheden om met behoud van uitkering te studeren en te werken, onder andere door het verruimen van de bijverdienstenregeling.
- 10 Uitbreiding van de taken van arbeidsbureaus op gebied van scholing en bemiddeling. Actieve begeleiding van met name langdurig werklozen, vrouwen en schoolverlaters richting (her)intreding. De zeggenschap van betrokkenen dient hierbij gewaarborgd te zijn.
- 11 Een regeling die aan (her)intreders het recht geeft op een zelfstandige uitkering.
- 12 Het bevorderen van mogelijkheden om met behoud van dienstverband studie-, opfris- of vormingsverlof te nemen.
- 13 Uitbreiding van zwangerschapsverlof van 12 naar 16 weken. Invoeren van een 'calamiteitenverlof' op te nemen door een der verzorgers (bijv. bij ziekte van kinderen).

c. Financiering

De regering Lubbers heeft een grootscheepse overheveling van inkomen van uitkeringsgerechtigden en loonafhankelijken naar de winsten en andere kapitaalinkomens tot stand gebracht. Herstel en vernieuwing van de sociale zekerheid moet daarom worden gefinancierd door een omgekeerde 'terugsluisoperatie' van winsten en overheidsbijdragen naar de sociale zekerheid.

Daarom stelt de CPN voor:

- 14 Verschuiving van premielasten ten gunste van arbeidsintensieve bedrijven; invoeren van heffing van werkgeverspremies op basis van toegevoegde waarde per werknemer.
- 15 Verhoging van premiegrenzen in de volksverzekeringen.

7. Democratisering van het belastingstelsel

De CPN bepleit een belastinghervorming die een eind maakt aan de grote en kleine onrechtvaardigheden die zijn ingebakken in de lastenverdeling van de belastingen.

(1) Het uitgangspunt is daarbij dat ieder naar individuele draagkracht bijdraagt aan de financiering van gemeenschapsvoorzieningen. Voor het bepalen van de draagkracht moet de hoogte van het inkomen bepalend zijn en niet de leefsituatie. Zolang echter het individuele recht op arbeid of uitkering nog niet voor iedereen is gerealiseerd, moet in het belastingstelsel rekening worden gehouden met factoren die de reële draagkracht verminderen, zoals het dragen van de kosten van levensonderhoud voor partner en/of kinderen.

(2) De belastingwetgeving dient geen drempels te bevatten voor de toetreding van vrouwen tot de arbeidsmarkt. De tweeverdienerswet komt niet aan deze uitgangspunten tegemoet, maar betekent veeleer een versterkte onderlinge inkomensafhankelijkheid van mensen die (al dan niet gehuwd) op één adres wonen.

De CPN treedt op voor (a) ontlasting van de kleine en middeninkomens, (b) een radicale beperking van de hoge inkomens door sterkere progressie in de inkomstenbelasting, en (c) afschaffing van de vele belastingprivileges voor de bezittende klassen.

Zij stelt daarom de volgende maatregelen voor:

- 1 Het vervangen van de belastingvrije voet door een systeem van kortingsbedragen. **Kortingsbedragen** hebben als voordeel boven belastingvrije voeten, dat zij de vrijstelling voor de eerste levensbehoeften (waarvoor ook de belastingvrije voet bedoeld is) fixeert op een bedrag, terwijl het voordeel van de belastingvrije voet groter is naarmate het inkomen hoger is.
- 2 Opheffing van tariefgroep 1. Hierdoor komt het onderscheid tussen het al dan niet alleen wonen (het grote struikelblok in de tweeverdienerswet) te vervallen.
- 3 Zwaarder belasten van top-inkomens door het verschepen van de **progressie**; invoeren van een toptarief van 90%.
- 4 **Beperken van aftrekposten** voor hoge inkomens. De bestaande aftrekposten moeten kritisch worden gezien, en (voorzover zij gehandhaafd moeten blijven) aan een plafond worden gebonden. De mogelijkheid van aftrek van kosten kinderopvang moet daarentegen worden verbeterd, en moet ook gelden voor de zogenaamde tweeverdieners.
- 5 Vermindering van het aandeel van de **indirecte belasting** door: (a) afschaffen van BTW-tarieven op consumptiegoederen waarvan het gebruik in een democratische maatschappij bevorderd moet worden, zoals onderwijsmiddelen en informatiebronnen (boeken, tijdschriften, kranten); (b) verlagen van BTW-heffingen op noodzakelijke levensmiddelen (voeding, wonen, kleding) en publieke goederen (gas, electra, water). Het tarief op bepaalde groepen luxe goederen (boten van bepaalde omvang, tweede en derde woningen en dergelijke) kan worden verhoogd.
- 6 Terugdringen van allerlei '**administratietarieven**' (bijv. administratiekosten bij bevolkingsregister), die meer irritatie over overheidsbureaucratie kosten dan een bijdrage leveren aan de terugdringing van het financieringstekort.
- 7 Invoering van een **vermogensbelasting** met progressief tarief en voortdurende herwaardering van de vermogensobjecten op basis van een algemene inflatie-index.
- 8 Alle **belastingen op ondernemingen** moeten worden geheven als belasting over zuivere winst. Voor winstbelasting geldt een progressief tarief (met ingebouwde vertraging). Combinatie van voorheffing en selectief belastinguitstel (om het inhalen van belastingachterstand voor bedrijven mogelijk te maken; vooral van belang voor 'jonge ondernemers').
- 9 Het tarief van de **vennootschapsbelasting** wordt progressief gemaakt naar de winst van de onderneming. Afschaffing van belastingvrijheid voor alle representatiekosten, ongeacht de hoogte hiervan.
- 10 Invoering van een algemene belasting op **kapitaalexport** boven een bepaalde grens. De hoogte hiervan is afhankelijk van het verschil tussen het rente-niveau van het exportland en dat van Nederland (om rentespeculatie tegen te gaan).
- 11 Honderd procent **successierechten** boven een bepaalde grens.

8. Overheidsfinanciën

De CPN is van mening dat er een grondige reorganisatie van de overheidsfinanciën nodig is. Dat is nodig (a) om middelen vrij te maken voor maatregelen in de sociale sfeer, (b) om een omvattend werkgelegenheidsprogramma te financieren en (c) om het financieringstekort terug te dringen en de steeds stijgende staatsschulden af te remmen.

De burgerlijke partijen hebben het terugdringen van het financieringstekort tot een van de hoogste politieke geboden

verheven. Voor de CPN is beperking van het begrotingstekort geen magisch doel in zichzelf. Natuurlijk moeten de overheidsfinanciën beheersbaar blijven en daarom wil de CPN ook een einde maken aan het 'schuldautomatisme'. Anders gaan de rentelasten en aflossingsverplichtingen een steeds grotere blokkade vormen voor het beleid ter bevordering van economisch herstel en arbeidsverdeling.

De CPN blijft zich verzetten tegen een geforceerde en ongerichte beperking van het financieringstekort, omdat dit steeds weer ten koste gaat van wezenlijke sociale en collectieve voorzieningen. Langs deze weg is het bovendien onmogelijk om het niveau van binnenlandse bestedingen en investeringen in bedrijven ten minste op peil te houden. De CPN treedt juist op voor versterking van de koopkracht en uitbreiding van het niveau van overheidsinvesteringen gericht op drastische vermindering van werkloosheid.

Een progressief beleid moet niet verstrikt raken in de cirkel van toenemende staatsschuld en rentelasten en steeds hogere sociale premies en belastingen. De financiële middelen moeten niet worden binnengehaald door steeds nieuwe staatsleningen waarover rentebetalingen verschuldigd zijn. De staatsschuld wordt nu voor een groot deel gefinancierd uit inkomensdelen van de bezittende klassen die niet in de produktie worden geïnvesteerd. Deze grote bezitters verdienen aan de staatsschuld; en de staatsschuld neemt op haar beurt weer toe omdat de bezittende klasse niet in de produktie investeert (of haar kapitaal naar het buitenland exporteert). Daaraan moet een einde komen.

De CPN treedt op voor de volgende maatregelen:

- 1 Beleggingsvoorschriften voor verzekeringsmaatschappijen, credietinstellingen, pensioenfondsen en banken.
- 2 De geleende middelen moeten zoveel mogelijk worden uitgegeven voor produktieve, economisch gewenste investeringen. Subsidies aan particuliere ondernemingen moeten in principe alleen nog worden gegeven op credietbasis; bij faillissement van gesubsidieerde ondernemingen wordt de staat eerste schuldeiser.
- 3 De verspilling van publieke goederen moet worden teruggedrongen. Besparingen moeten worden gezocht in: (a) het verlagen van de defensielasten, (b) het bevriezen van de hoogste salarissen en een rigoreuze beperking van representatie-vergoedingen, (c) een kritische zuivering van EG-subsidies, (d) een krachtige bestrijding van fraude met en ontduiking van belastingen en premies en het elimineren van belasting-privileges.

9. Midden- en kleinbedrijf

De overgrote meerderheid van de Nederlandse midden- en kleinbedrijven moet het hebben van de binnenlandse koopkracht. De afkalving van deze koopkracht door het huidige regeringsbeleid heeft omvangrijke delen van de middenstand in problemen gebracht en geleid tot afbraak van werkgelegenheid in het midden- en kleinbedrijf.

De CPN acht een goed geoutilleerd en fijnmazig netwerk van goederendistributie en dienstverlening onmisbaar voor de ontwikkeling van een bevredigende en rijkgeschakeerde levensstandaard. Bescherming van en steun aan het midden- en kleinbedrijf zijn daarvoor noodzakelijk.

Daarom treedt de CPN op voor de volgende maatregelen:

- 1 Verbeteren van kleinschaligheidstoelagen in investerings- of stimuleringsregelingen; de tienduizenden éénpersoons/gezinsbedrijven moeten ook kunnen meeprofiteren van de fiscale maatregelen, die nu voornamelijk aan grote bedrijven ten goede komen.
- 2 Verbeteren van financieringsmogelijkheden en vereenvoudiging van credietprocedures.
- 3 Het door middel van een vergunningen-beleid tegengaan van vestigingen van grootschalige detailhandel ('weidewinkels') ten gunste van vestiging, concentratie en behoud van kleinschalige buurtwinkels en winkels in kleine plaatsen en stadsvernieuwingsgebieden.
- 4 Verbetering van voorlichting, onderzoek en onderwijs ten behoeve van midden- en kleinbedrijf (mede gericht op innovatie en export).

- 5 Vergroten van rol van gemeenten en provincies bij vestigings- en stimuleringsbeleid.
- 6 Een landelijk wettelijk kader voor vergoeding van aantoonbare schade die middenstanders ondervinden ten gevolge van zeer langdurende uitvoering van openbare werken (rioleringen, wegen, bruggen, verkeersmaatregelen etc.).
- 7 De rechts- en inkomenspositie van de meewerkende vrouw in het midden- en kleinbedrijf moet verbeterd worden, door al haar arbeid ten behoeve van het bedrijf fiscaal en juridisch mee te laten tellen.
- 8 Eigenaren van één- en tweepersoonsbedrijven die niet (of slechts gedeeltelijk) van hun inkomsten rond kunnen komen, moeten een aanvullende uitkering krijgen zonder verplicht te worden hun bedrijf op te heffen.

10. Land- en tuinbouw

Landbouwproductie wordt in onze maatschappij slecht betaald. Daarom nemen grote ondernemingen haar niet zelf ter hand, maar wordt ze overgelaten aan gezinsbedrijven. Die werken goedkoop door onbetaald overwerk en inspringen van vrouwen en kinderen. Sinds 1960 is het aantal mensen dat in de landbouw werkt meer dan gehalveerd. De netto-inkomens van de boeren lopen sterk uiteen, maar zijn gemiddeld achtergebleven bij de algemene ontwikkeling. De gangbare bedrijfsvoering vergt hoge investeringen. Hierdoor hebben de banken via geldleningen en de voeder- en verwerkende industrie via de contracten veel agrariërs in hun greep gekregen. Deze ontwikkelingen hebben weinig overgelaten van het 'vrije ondernemerschap' van de boeren. Boerenbewegingen zijn opgekomen voor lonende prijzen en maatregelen om een prijsdrukkende overproductie tegen te gaan. Het landbouwprijsbeleid van de EG is mede door die strijd tot stand gekomen. Door de crisis van de kapitalistische economie komt dit beleid momenteel onder druk te staan. Met de superheffing voor de melkveehouderij wordt een overproductie afgebouwd die de EG-ministers zelf jarenlang in de hand hebben gewerkt. Doordat tegelijkertijd de melkprijs is bevroren, gebeurt dit geheel op kosten van de boeren. In beleidskringen wordt nu gepleit voor een herstel van de 'vrije markt', dat wil zeggen opheffing van de superheffing en tegelijk afbouwen van de prijsbescherming. Een verdere aantasting van het inkomen van de boeren zal hiervan het gevolg zijn.

De CPN vindt dat overschotten moeten worden voorkomen. Ze mogen zeker niet gedumpt worden op de wereldmarkt, omdat dit de ontwikkeling van de landbouw in de derde wereld belemmert. Productiebeperking moet echter gepaard gaan met verhoging van de landbouwprijzen tot een lonend niveau. In het belang van zwakkere consumentengroepen moet deze verhoging door prijstoeslagen van de EG worden gerealiseerd.

De CPN streeft naar een technisch moderne land- en tuinbouw die zuiniger is met energie en minder belastend voor het milieu. Zij realiseert zich dat maatregelen om dit laatste te bereiken de produktiekosten kunnen verhogen. Deze kostenverhogingen mogen niet op de boeren en tuinders worden afgewenteld, maar moeten door de gemeenschap worden gedragen.

De CPN wil:

- 1 Verhoging van de landbouwprijzen (via prijstoeslagen van de EG) zodat ze lonend worden voor een doorsnee bedrijf.
- 2 Plafonnering van deze prijstoeslagen, zodat de inkomensverschillen binnen de land- en tuinbouw worden beperkt.
- 3 Productiebeperking door niet-verhandelbare contingenten, waar dat nodig is om overschotten te voorkomen. Beëindiging van het dumpen van overschotten op de wereldmarkt.
- 4 Voorrang voor middenbedrijven en beginnende boeren.
- 5 Verbetering van de rechtspositie van boerinnen. Boerinnen moeten naast hun echtgenoot/partner lid van een coöperatie kunnen worden.
- 6 Nationale steun aan het AVEBE-bedrijf, waarvan 10.000 arbeidsplaatsen in en rond de produktie van fabrieks-aardappels afhankelijk zijn.
- 7 Het probleem van de zure regen en vervuiling van grond- en oppervlaktewater moet op korte termijn worden aangepakt. In de eerste plaats zijn maximum-normen nodig voor het mestgebruik per hectare; goede methodes voor de verwerking van mest en een systeem voor de verspreiding van mest naar akkerbouwgebieden.
- 8 Beheersing van de groei van de intensieve veehouderij en de melkveestapel door invoering van een landbouw-vestigingswet.
- 9 Gezien de dwangpositie waarin de boeren verkeren mag een afremming van de produktie niet ten koste gaan van hun inkomenspositie. De overheid dient daarom een milieuvriendelijke bedrijfsvoering financieel te stimuleren, zodat boeren in staat worden gesteld een redelijk inkomen te verwerven zonder dat zij gedwongen zijn rooibouw te plegen op zichzelf, hun gezin en het milieu.
- 10 Tegengaan van de ontwikkeling waarbij zuivelprodukten in toenemende mate worden vervangen door produkten gemaakt van geïmporteerde, plantaardige grondstoffen. Dit zowel met het oog op de kwaliteit van het voedsel als de positie van de nederlandse veehouders.
- 11 Verscherping van normen van welzijn van dieren in intensieve veehouderij.
- 12 Democratisering van de procedures bij ruilverkavelingen (streekverbetering); de zeggenschap van grondgebruikers en streekbewoners moet worden vergroot. Mogelijkheden benutten om via landinrichtingsplannen belangen van landbouw, natuurbehoud en recreatie te integreren.

11. Milieu

Ruim 4000 gevallen van bodemverontreiniging door chemisch afval, stervende bossen door zure regen, vervuiling van het grondwater door overbemesting. Het zijn slechts enkele voorbeelden van de bedreigingen waaraan onze natuurlijke omgeving blootstaat. Zij maken duidelijk dat de grenzen die het milieu stelt aan economische activiteiten in een aantal gevallen ver is overschreden.

Het gaat hierbij niet alleen om een nederlands probleem. Wereldwijd is sprake van een omvangrijke rooibouw op natuur en milieu en worden de eindige grondstoffenvoorraden in snel tempo opgebruikt. Een groot deel van de schaarse grondstoffen wordt opgeslokt door de wapenwedloop.

Geconfronteerd met de economische schade ten gevolge van de milieuvervuiling en onder druk van de milieubeweging heeft de nederlandse overheid de afgelopen jaren een aantal wettelijke maatregelen genomen ter bescherming van het milieu. De bescherming van het milieu is onder de huidige produktieverhoudingen nog steeds ondergeschikt aan winstbelangen. Zo is in het kader van de zogenaamde deregulering de milieuwetgeving op belangrijke punten weer uitgehold, omdat deze wetten volgens de ondernemers een belemmering zouden vormen voor economisch herstel. Herstel van werkgelegenheid moet echter niet worden gezocht in ongerichte groei.

Voor de CPN is een effectieve bescherming van het milieu op langere termijn alleen mogelijk wanneer een einde wordt gemaakt aan de uitbuiting van het milieu omwille van de winst. De CPN streeft naar een beleid waarin economische doelstellingen en de bescherming van het milieu zijn geïntegreerd. Dit vanuit het besef dat de mens zowel voor zijn fysieke als economische bestaan afhankelijk is van het milieu. Niet het maken van zoveel mogelijk winst staat hierbij voorop, maar de vervulling van maatschappelijke behoeften, rekening houdend met de draagkracht van het milieu. De CPN treedt daarom op voor:

- 1 Het scheppen van maatschappelijk zinvolle werkgelegenheid, waarbij zuinig wordt omgegaan met het milieu, energie en grondstoffen. Door lastenverschuivingen moet verdere groei van milieu- en energie-intensieve bedrijvigheid worden afgeremd en de groei van milieuvriendelijke en energiebesparende werkgelegenheid worden gestimuleerd. De mogelijkheden die nieuwe technieken bieden om milieubelasting te verminderen moeten maximaal worden benut.
- 2 Een integraal milieubeleid, gericht op bescherming van het fysieke milieu, natuurbehoud en zuinig omgaan met grondstoffen en energie. Deze doelstellingen dienen op alle terreinen onderdeel te zijn van het overheidsbeleid. Versterking van de positie van de minister van milieubeheer als coördinerend bewindspersoon.
- 3 Uitgangspunt van het beleid moet zijn het voorkomen van vervuiling. Consumenten en werknemers moeten worden beschermd tegen blootstelling aan gevaarlijke stoffen. Verzwaring van de toelatingsprocedure in het kader van de Wet Milieugevaarlijke Stoffen. Uitbreiding van de toepassing van de Milieu-Effect-Rapportage. Invoering van één integrale milieuvergunning voor bedrijven waarin alle milieu-effecten worden meegenomen.
- 4 Bij sanering wordt uitgegaan van het beginsel 'de vervuiler betaalt'. Heffingen moeten regulerend zijn en bijdragen aan terugdringen van vervuiling. De CPN keert zich tegen de tendens om ter verlichting van de lasten van het bedrijfsleven heffingen af te wentelen op de samenleving en daarmee op de individuele burger. Afschaffing van zuiveringsheffing voor particuliere huishoudens.
- 5 De chemische industrie wordt collectief aansprakelijk gesteld voor de bodemverontreiniging. Er wordt een fonds gevormd uit een heffing op (basis)chemicaliën waaruit het opruimen van gif kan worden betaald. Zure-regenschade wordt omgeslagen over de vervuilers via een heffing in het kader van de Wet Luchtverontreiniging. Snelle invoering van een wettelijke regeling waarbij bedrijven aansprakelijk worden gesteld voor eventuele milieuschade en verplicht worden gesteld zich hiertegen te verzekeren.
- 6 Krachtige handhaving van de miliewetgeving en verzwaring van sancties bij overtreding. Opnemen van milieucriminaliteit in Wetboek van Strafrecht. Lagere overheden en milieu-inspecties moeten voldoende middelen krijgen om handhavingstaak waar te kunnen maken.
- 7 Aan bestrijding van zure regen wordt prioriteit gegeven. Doel moet zijn een vermindering van de uitstoot van verzurende stoffen met 50% in vijf jaar en met 75% in tien jaar. Hiervoor zijn zowel technische als structurele maatregelen nodig.
- 8 Verplichte rookgasontzwaveling voor raffinaderijen. (Minimaal dienen hierbij in Nederland dezelfde normen te worden gehanteerd als in de BRD). Volledige rookgasontzwaveling bij alle elektriciteitscentrales die na 1990 nog in gebruik zijn. Daarnaast zijn maatregelen nodig tegen uitstoot van stikstofoxiden.
- 9 Het gebruik van loodvrije benzine en katalysatoren moet op nationaal niveau financieel worden gestimuleerd. Tegelijkertijd dient openbaar vervoer gestimuleerd te worden.
- 10 Vermindering van uitstoot van ammoniak door intensieve veehouderij, zowel door technische maatregelen als door geleidelijke vermindering van de veestapel. Dit als onderdeel van een ander landbouwbeleid waarbij de boer voor handhaving van zijn inkomenspositie geen roofbouw hoeft te plegen op natuur en milieu.
- 11 Afvalbeleid richten op beperking en hergebruik. Aanscherping van de Wet Chemische Afvalstoffen en verplicht stellen van stoffenboekhouding voor bedrijven. Verbod op wegwerpverpakkingen waar retoursystemen beschikbaar zijn. Voor producten die moeilijk of niet-

verwerkbaar stoffen bevatten wordt gestreefd naar vervanging door minder schadelijke alternatieven.

- 12 Bij grensoverschrijdende milieuproblemen neemt de nederlandse regering initiatieven om te komen tot gemeenschappelijke maatregelen door alle betrokkenen. Milieubescherming moet een officiële doelstelling van het EG-beleid worden. EG-richtlijnen dienen voldoende ruimte te laten voor eigen, verdergaande maatregelen. De nederlandse regering ziet toe op uitvoering van verdragen tegen vervuiling van de Rijn en de Noordzee. Geen dumping van chemisch of radio-actief afval in Noordzee of oceaan.
- 13 Verbod op export van producten die onder nederlandse wetgeving verboden zijn. Nederland ijvert voor een internationale gedragscode voor de handel in gevaarlijke stoffen.
- 14 De bescherming van natuur en milieu, als bestaansvoorwaarde voor de bevolking, wordt mede een doelstelling van de ontwikkelingssamenwerking.

12. Energie

Economische ontwikkeling wordt in belangrijke mate bepaald door de beschikbaarheid van goedkope energie. De controle over de energiebronnen speelt dan ook een belangrijke rol in de internationale machtsstrijd. Op nationaal niveau oefenen olieconcerns als Shell en Esso grote invloed uit op de energievoorziening. Zij beheersen niet alleen een belangrijk deel van de olietoevoer, maar maken ook miljardenwinsten op de winning en distributie van ons aardgas.

Het grootste deel van het energieverbruik bestaat uit fossiele brandstoffen, zoals aardolie, steenkool en aardgas. De voorraden daarvan zijn wel groot, maar niet onuitputtelijk. Bij het huidige verbruik wordt veel energie verspilld. In een moderne elektriciteitscentrale gaat nog altijd 60% van de brandstof als afvalwarmte verloren. Bovendien levert de verbranding van olie en steenkool veel luchtverontreiniging op. De zure regen die hiervan het gevolg is wordt door de regering aangegrepen als nieuw argument voor de bouw van kerncentrales. Kernenergie in plaats van kolen of olie betekent alleen maar dat het ene milieuprobleem door het andere wordt vervangen.

De bouw van kerncentrales leidt bovendien tot een verdere centralisatie en schaalvergroting van de energievoorziening. Uitvoering van de regeringsplannen voor reorganisatie van de elektriciteitsvoorziening zal ertoe leiden dat de provinciale en lokale overheid nog minder zeggenschap krijgt over de energievoorziening. De huidige regering wil meer invloed op de tarieven om de industriële grootverbruikers goedkope stroom te kunnen leveren. Of kerncentrales wel zulke goedkope elektriciteit kunnen leveren is overigens zeer de vraag. Gevreesd moet worden dat het uiteindelijk de particuliere huishoudens zijn die het gelag voor de industrie moeten betalen.

Energievoorziening is een zaak van maatschappelijk belang die niet onderworpen mag zijn aan het winstbejag van particuliere ondernemingen. Het beleid moet gericht zijn op een veilige en milieuvriendelijke energievoorziening onder democratische controle. Diverse scenario's laten zien, dat door toepassing van warmte/krachtkoppeling, zon, wind- en waterkracht in een belangrijk deel van de behoefte aan nieuw produktievermogen kan worden voorzien. Kerncentrales zijn niet alleen ongewenst, maar ook onnodig.

De CPN wil daarom:

- 1 Geen nieuwe kerncentrales en sluiting van kerncentrales in Borssele en Dodewaard. Stopzetting deelname aan kweekreactorprojecten Kalkar en Super Phenix.
- 2 Geen centrale bovengrondse of ondergrondse opslag van radio-actief afval uit kerncentrales. Afval kan na sluiting worden opgeslagen in de centrales zelf. Aparte opslag radio-actief afval uit ziekenhuizen en laboratoria. Produktie daarvan zoveel mogelijk beperken.

- 3 Stimulering van toepassing warmte/krachtkoppeling en duurzame energie. Aardgas voor WKK-installaties wordt tegen dezelfde prijs geleverd als voor conventionele centrales. Voor stroom die aan het openbare net wordt teruggeleverd, wordt een vergoeding betaald van 85% van het officiële tarief.
- 4 Deel van aardgaswinsten benutten voor energiebesparingsprogramma. Verscherping isolatienorm voor nieuwbouw en verhoging subsidies voor isolatie van bestaande woningen. Woningisolatie mag via puntensysteem niet tot huurverhoging leiden.
- 5 Inzet van steenkool alleen als sluitpost van energievoorziening. Milieuvoorzieningen op basis van best beschikbare technieken. Voortzetting van onderzoek naar schone toepassing van steenkool, inclusief mogelijkheden van ondergrondse vergassing van nederlandse steenkoolvoorraad.
- 6 Afwijzing van reorganisatieplannen voor electriciteits-

- voorziening volgens plannen van SEP en minister Van Aardenne. Geen privatisering maar democratisering. Uitbreiding takenpakket van lokale en regionale distributiedrijven met energiebesparing en decentrale electriciteitsopwekking. Scheiding tussen groot-schalige productie en regionale distributie van electriciteit. Integratie van distributie van gas, electriciteit en warmte in lokale en regionale energiebedrijven.
- 7 Mogelijkheden van decentrale opwekking moeten uitgangspunt zijn bij planning van grootschalig vermogen.
- 8 Exploitatie van de nederlandse energievoorraden komt in handen van de gemeenschap. Terugdringen van de gas-export. Resterende gasvoorraad zoveel mogelijk reserveren voor hoogwaardige toepassing in eigen land en in situaties waar andere brandstoffen tot luchtverontreiniging leiden en geen andere alternatieven voorhanden zijn.
- 9 Verlaging gasprijs voor kleinverbruikers.

III. RUIMTE OM TE LEVEN

1. Volkshuisvesting en woonlasten

Er is nog steeds woningnood in Nederland. Het aantal woningzoekenden neemt toe, terwijl er minder woningen met betaalbare huren komen omdat er minder woningwetwoningen worden gebouwd en woningen uit de huursfeer worden gehaald. Zo'n 400.000 mensen, waaronder veel jongeren, hebben geen zelfstandige woonruimte. Nieuw- en verbouw voor andere samenlevingsvormen dan het gezin is nog steeds meer uitzondering dan regel, hoewel de meerderheid van de bevolking al niet meer in gezinsverband leeft. Het woonrecht voor 18-jarigen is een wassen neus. Veel mensen die wel over zelfstandige woonruimte beschikken, wonen onder zodanig slechte omstandigheden, dat andere woonruimte dringend gewenst is. Mensen die hard aan (andere) woonruimte toe zijn, registreren zich vaak niet meer als woningzoekende, omdat ze de dure nieuwbouw niet kunnen betalen. Waar nog wel gebouwd wordt, leidt dit niet zelden tot leegstand.

'Wonen is een recht', een recht dat door de regering met voeten wordt getreden. Zij probeerde het werkelijke woningtekort te verdoezelen. Zij beschermde speculanten met anti-kraakwetten en trapte woningzoekenden in de hoek door de uitgaven voor volkshuisvesting te drukken. In de meerjaren-bouwprogramma's stijgt het aantal koopwoningen en daalt het aantal woningwetwoningen. Zo wordt de inbreng van particulier kapitaal en speculanten in de volkshuisvesting de hand boven het hoofd gehouden.

De regering wil de volkshuisvesting 'decentraliseren' naar de gemeenten die hiervoor de beschikking krijgen over een eigen, maar uiterst klein budget. Een voorbeeld hiervan is de invoering van het Norm Kosten Systeem, dat tot grote huurverhogingen zal leiden in de nieuwbouw. Decentraliseren zonder werkelijke ruimte voor eigen beleid van gemeenten en invloed van bewoners is alleen maar een vorm van wegbezuinigen. Daaraan bestaat geen behoefte.

De regering verhoogt jaar op jaar de huren en energietarieven. De noodzaak tot verhoging is daarbij aantoonbaar niet

aanwezig. Met name de aardsgastarieven voor kleinverbruikers staan onder grote politieke druk. De oliemaatschappijen vinden in hun eis tot prijsopdrijving, in het belang van hun winsten en afzetmogelijkheden, bij Van Aardenne een gewillig oor. De gasrekening is voor steeds meer mensen bijna even hoog of hoger dan de huur. Terwijl de produktiekosten van ons gas bijzonder laag zijn, verhoogde de regering de aardgasprijs stelselmatig, door een kunstmatige koppeling aan de olieprijs. Om begrotingstekorten te dekken (zo werd beweerd) is de gasprijs steeds meer tot een verkapte belastingheffing geworden, terwijl de gigantische winsten van de oliemaatschappijen op de gaswinning ongemoeid werden gelaten. Daarbij wordt de huursubsidie fors ingekrompen. Mede door de verslechterende inkomenspositie van de lager en laagst betaalden voert dit beleid in toenemende mate naar de heilloze weg van steeds grotere betalingsachterstanden, gasafsluitingen en huisuitzettingen. Bij steeds grotere groepen is het totaal aan woonlasten tussen 30 à 40% van het besteedbaar inkomen.

Het uitgangspunt van volkshuisvestings- en woonlastenbeleid van de CPN is, dat de woningproductie en -distributie het recht van alle inwoners van Nederland op zelfstandig wonen en vrije vestiging dient te waarborgen. De overheersende invloed van particuliere ondernemers en financiers moet daarbij worden doorbroken. De CPN staat op de bres voor een woonlastenbeleid dat zijn uitgangspunt kiest in de inkomenssituatie van hen voor wie wordt gebouwd, en treedt op voor politieke vaststelling van een prijs van het wonen die daarmee in overeenstemming is, zonder kwaliteitsverlies van de woningbouw.

De CPN treedt op voor de volgende actiepunten:

- 1 Verlaging van de **aardgasprijs** voor kleinverbruikers met ten minste 15 cent per m³. Dit is mogelijk door het BTW-tarief te verlagen (naar 5% in plaats van het luxe-tarief van 19%) en door ontkoppeling van de aardgasprijs van de prijs voor huisbrandolie. Dit kan betaald worden door de winsten van Shell en Esso aan

te pakken, onder andere door nationalisatie van de gaswinning, productie, en distributie.

- 2 Verlaging van de **aanvangshuren** en huurbevrozing. De huurharmonisatie is ontwikkeld om de huren van oudere woningen op te trekken naar het niveau van de veel duurdere nieuwbouw. De 'dynamische kostprijsberekening' is verantwoordelijk voor snelle huurstijgingen. De huurharmonisatie moet daarom worden afgeschaft. Meer vrijheid voor corporaties om bij leegstand de huur te kunnen verlagen onder verhoging van rijksbijdragen.
- 3 Het wettelijk vastleggen en verbeteren van **huursubsidies** (waaronder het invoeren van huursubsidie voor onzelfstandige woonruimte en het opheffen van de minimuminkomensgrens). Alle verslechtingen die in de loop der jaren daarop zijn ingevoerd (zoals de verlaging van de maximum inkomensgrens en de maximum huurgrens) moeten daarbij worden teruggedraaid. Het systeem moet worden tot een woonlastensubsidiesysteem.
De huurcommissies staan onder grote kritiek, omdat iedere democratische controle op samenstelling en functioneren ontbreekt. Huurdersvertegenwoordigers moeten ook werkelijk namens die huurders zitting hebben en verantwoording afleggen over hun functioneren. De klachtenprocedures over huurcommissies moeten worden verbeterd. Er mogen geen drempels bestaan voor het inschakelen van huurcommissies.
- 4 Een planmatige aanpak van de **woningbouw**. Financiering door het vrijmaken van extra middelen en het vormen van een volkshuisvestingsfonds. Banken, verzekeringsmaatschappijen en pensioenfondsen moet het wettelijk worden verplicht een deel van hun vermogen tegen een niet-commercieel tarief te lenen voor sociale woningbouw. Bouwkosten kunnen mede gedrukt worden door (a) afschaffen van het luxe BTW-tarief voor de woningbouw en (b) het bevorderen van samenwerkingsverbanden tussen vakbeweging, woningcorporaties, gemeenten, kleine bouwbedrijven en woonconsumenten.
- 5 Instandhouding van de bestaande woningvoorraad en verbetering van de kwaliteit daarvan, levert de belangrijkste bijdrage aan het voorzien in de huidige en toekomstige woningbehoefte. Het bestaande woningtekort eist daarnaast een **nieuwbouwprogramma** in de komende jaren van zeker nog zo'n 120.000 woningen jaarlijks, hoofdzakelijk in de sociale sector. Het aandeel woningwetwoningen dient daarbinnen drastisch verhoogd te worden. Er zal een steeds grotere inzet nodig zijn van overheidsmiddelen voor de verbetering, vernieuwing en verbouw van het omvangrijke bestand aan oude woningen en panden, mede uit oogpunt van continuïteit in de bouwnijverheid.
- 6 Het bouwprogramma dient gevarieerd te zijn, dat wil zeggen moet ruimte bieden voor **alternatieve samenlevingsvormen** en voor andere, op de woningmarkt sterk achtergestelde groepen, zoals jongeren, alleenstaanden, ouderen en woongroepen. Bij nieuwbouw moet een verplicht percentage woningen geschikt zijn voor bewoning door mindervaliden.
- 7 **Extra aandacht voor garantie van leefbaarheid in groeikernen**, waar het aantal woningbouwcontingenten is ingekrompen.
- 8 Uitbreiding van **verbeterings- en stadsvernieuwingsprogramma's**, uitvoeren van achterstallig onderhoud en een intensieve aanpak van woning-isolatie. Achterstallig onderhoud dient niet op bewoners verhaald te worden. Gekoppeld aan een vergaande bewonerszeggenschap dient voldoende geld beschikbaar te komen om het jaarlijks onderhoud van woningen van woningcorporaties te kunnen plegen. Verbod op verkoop van distributiehuiswoningen.
- 9 **Planning** van woningbouw en woningverbetering dient

— op basis van vergaande bewonerszeggenschap — uit te gaan van leefbaarheid en veiligheid in de wijk en dient gepaard te gaan met de planning van culturele, recreatieve en dienstverlenende voorzieningen.

- 10 Maatregelen die het optreden tegen woekershuren en het effectueren van de **huurbescherming** voor kamerbewoners mogelijk maken. Effectieve anti-speculatie wetgeving is dringend vereist. Bij voldoende **leegstandsbestrijding** is anti-kraakwetgeving onnodig, bij onvoldoende leegstandswetgeving is de kraakbeweging noodzakelijk. Een wettelijk kader moet het de gemeenten mogelijk maken snel tot vordering over te gaan.
- 11 Gemeentebesturen dienen gestimuleerd te worden om een actief **aanschrijvingsbeleid** te voeren. Daarmee dient verslechtering van de woningkwaliteit te worden tegengegaan.
- 12 Stimuleren van gecontroleerde **kamerverhuur**; kamerverhuur door corporaties dient overal ingang te vinden. Meer ruimte voor volkshuisvestingsexperimenten, zowel op landelijk als op plaatselijk niveau. Meer mogelijkheden voor de verbouw van panden.
- 13 Bewoners, huurders en woningzoekenden moeten daadwerkelijke invloed uit kunnen oefenen op het beleid. Daarom moeten regels en middelen worden gecreëerd die het beleid van woningverenigingen en ook gemeenten in al zijn facetten openstelt voor directe **zeggenschap van bewoners en woningzoekenden**.
- 14 Een nieuwe huisvestingswet moet een kader scheppen waarin het **woonrecht voor 18-jarigen** geëffectueerd kan worden. Belemmeringen die het voor bepaalde groepen (jongeren, alleenstaanden, gescheiden vrouwen, werklozen, buitenlanders en woongroepen) onmogelijk maakt om zich in te schrijven of voor toewijzing in aanmerking te komen, dienen te verdwijnen. Tegen niet-inschrijving, toewijzing of niet-toewijzing en de urgentiebepaling moet beroep mogelijk zijn. Procedures hiervoor moeten wettelijk worden geregeld. Om inzicht te krijgen in de omvang en de aard van de woningvraag van jongeren moet het mogelijk zijn zich vanaf 16 jaar als woningzoekend in te laten schrijven.

2. Ruimtelijke ordening

Het ruimtelijk beleid is tot nu toe voornamelijk een volgend beleid geweest. De ruimtelijke ontwikkeling wordt voor een belangrijk deel bepaald door economische ontwikkelingen waarop de overheid weinig of geen greep heeft. Momenteel maakt het ruimtelijk beleid een ommekeer door als reactie op een teruglopend inwoneraantal van met name de grote steden in het westen. Dit ging gepaard met een uitwaaiering van de stad over het platteland, de suburbanisatie. De woningnood leidde ertoe dat veel mensen de stad verlieten en zich in de regio vestigden. Dit werd mede mogelijk gemaakt door het toenemend autobezit, dat de mensen in staat stelt in principe overal te wonen en in de stad te blijven werken.

De overheid probeerde dit proces aanvankelijk te kanaliseren door het aanwijzen van groeikernen die de overloop uit de steden moesten opvangen. Het ontbreekt de overheid echter aan middelen om ook de economische ontwikkeling te sturen; op de vestigingsplaats van bedrijven kan zij slechts indirecte invloed uitoefenen.

Het gevolg hiervan was dat een scheiding ontstond tussen wonen en werken. Zowel het aantal als de lengte van de verplaatsingen nam snel toe. De steden zijn niet in staat deze verkeersstroom op te vangen met alle problemen vandien. De afnemende bereikbaarheid en aantasting van het leefklimaat werd voor nog meer mensen reden de stad te verlaten. Veel bedrijven verhuizen naar de rand van de stad waar zij makkelijker per auto bereikbaar zijn, hetgeen alleen voor mensen die buiten de stad wonen een voordeel is. De daling van het inwoneraantal ondermijnt het draagvlak van de stedelijke voorzieningen. Bovendien leidt suburbanisatie tot een aantasting en versnippering van de open ruimte.

Deze negatieve gevolgen hebben inmiddels geleid tot een aanpassing van ruimtelijk beleid, waarbij de nadruk komt te liggen op het versterken van de positie van de steden en het verminderen van de druk op de open ruimte. De belangrijkste groeisector van de economie, de 'high tech'-industrie, concentreert zich voornamelijk in de stedelijke gebieden. De CPN is voorstander van het idee van de 'compacte stad'. Wil de overheid echter niet steeds achter de ontwikkelingen aanlopen, dan is het van belang dat zij een grotere greep krijgt op de sturing van de economie.

De CPN wil daarom:

- 1 Spreiding van woningbouw-contingenten over het land volgens de in de regio's en steden bestaande woningtekorten en -behoeften.
- 2 Een economisch spreidingsbeleid dat een zodanige spreiding van vestigingsmogelijkheden voor nieuwe bedrijvigheid over het land beoogt, dat zoveel mogelijk regio's meeprofiteren van nieuwe economische ontwikkelingen. Geen uitholling van de ruimtelijke ordening- en milieuwetgeving bij de vestiging van bedrijven.
- 3 Behoud van de veelzijdige functie van de stadscentra; tegengaan van uitwaaiing van stedelijke voorzieningen en detailhandel naar stadsrand en ommeland. Nieuwe regionale bedrijfsterrinen en kantoorconcentraties dienen aan te sluiten op het stedelijke openbaar vervoersnet.
- 4 Verbetering van het leefklimaat en meer aandacht voor de eigen kwaliteiten en mogelijkheden van de stad. Integratie van wonen, werken en voorzieningen.
- 5 Optimale benutting van bouw mogelijkheden in de stad zelf, door bebouwing van open gaten, verdichting en bestemmingswijziging. Dit in samenspraak met de bewoners van de bestaande wijken. Stadsuitbreidingen zo goed mogelijk laten aansluiten bij de bestaande bebouwing.
- 6 Bij keuze woningbouwlocaties rekening houden met natuurwaarden, landschapstructuur, en bereikbaarheid met openbaar vervoer.
- 7 In landelijke gebieden moet woningbouw zoveel mogelijk worden geconcentreerd in een of enkele hoofdkernen per gemeente of regio. Terwille van de leefbaarheid van kleine gemeenten moet woningbouw voor eigen bevolking mogelijk blijven.
- 8 Bescherming landschappelijk en natuurwetenschappelijk waardevolle gebieden. Bescherming van diersoorten (vooral trekvogels) waarvoor Nederland speciale verantwoordelijkheid draagt. Niet alleen bescherming van bestaande natuureren, maar ook uitbreiding van de omvang van natuurgebieden, door benutting van mogelijkheden tot natuurbouw en bosaanleg.

- 9 Geen oliewinning en pijpleidingen in Waddengebied. Herziening verdrag met West-Duitsland over aanleg Dollardhaven. Geen militaire oefenterreinen in Lauwersmeer. Geen aanleg Markerwaard, maar beheersplan voor open IJsselmeer.

3. Verkeer en vervoer

De toename van het autobezit en de steeds groter wordende afstanden tussen wonen en werken hebben met name in de stedelijke gebieden voor grote problemen gezorgd. Wegen hebben natuur en landschap ernstig aangetast. Aanleg van nog meer wegen leidt slechts tot verplaatsing van de files en vergroting van de verkeersdruk op de steden.

De CPN vindt dat het beleid moet worden gericht op selectiever autogebruik en bevordering van het gebruik van openbaar vervoer en fiets. Daarbij gaat het niet alleen om het treffen van voorzieningen, maar ook om financiële stimulering. Het huidige beleid van bezuinigingen, tariefsverhogingen en verslechtering van dienstverlening jaagt mensen juist de auto in en maakt het openbaar vervoer voor veel mensen onbetaalbaar. Bij bezuinigingen op het openbaar vervoer wordt bovendien voorbijgegaan aan de maatschappelijke kosten van het autoverkeer in de vorm van schade aan natuur en milieu, en aan de extra belasting voor gezondheidszorg, politie en justitie.

De CPN wil daarom:

- 1 Bevordering van het gebruik van openbaar vervoer en fiets. Verlaging tarieven openbaar vervoer. Verbetering kwaliteit door het wegnemen van knelpunten in infrastructuur, en door vergroting van de capaciteit en de snelheid.
- 2 Grotere zeggenschap gemeenten en provincies over openbaar vervoer. Binnen de grenzen van afgesproken bedrag mag eigen beleid gevoerd worden op gebied van voorzieningen.
- 3 Zichtbaar maken van kosten autoverkeer en bevordering selectief autogebruik door verschuiving van vaste naar variabele autokosten. Dit mag niet leiden tot een onevenredige lastenverzwaring voor de automobilist.
- 4 Opheffing rijkswegenfonds. Financiering infrastructuur uit algemene middelen, waarbij afweging plaatsvindt in het kader van het totale verkeers- en vervoersbeleid. Geen verdere uitbreiding snelwegennet. Meer geld voor aanleg van veilige fietspaden.
- 5 Bescherming van voetgangers door bevorderen van voetgangersgebieden, woonerven en speelstraten.
- 6 Bij aanschaf van materieel en bouw van stations moet rekening worden gehouden met toegankelijkheid voor gehandicapten en kinderwagens. Voor blinden en slechtzienden moeten voetgangers-oversteekplaatsen worden aangepast door middel van geluidssignalen.

IV. SOCIAAL-CULTURELE VOORZIENINGEN

1. Onderwijs

De behoefte aan kwalitatief goed onderwijs dat aansluit bij de ervaringen en behoeften van de bevolking blijkt de laatste jaren steeds duidelijker, vooral ook onder volwassenen. Allerlei vormen van volwassenen-onderwijs zijn in hoog

tempo opgezet, in veel gevallen op initiatief van de mensen zelf. Deze belangstelling komt zowel voort uit de emancipatie van verschillende groepen (vrouwen, migranten) als uit nieuwe scholingsbehoeften ten gevolge van de snelle technologische ontwikkeling.

De regeringspolitiek hinkt achter deze ontwikkelingen aan. Zij werpt steeds nieuwe financiële drempels op die de deelname aan met name het hoger onderwijs en verschillende vormen van volwassenen-educatie afremt en studeren voor mensen uit lagere inkomensgroepen alleen mogelijk maakt op basis van grote financiële offers en risico's. Verhoogde financiële drempels verlagen vooral de kansen van vrouwen en meisjes in het onderwijs (met name in het volwassenen-onderwijs). Veel voor hen aantrekkelijke projecten en programmaonderdelen zijn onder invloed van de bezuinigingen verdwenen of verschaald (vrouwenstudies). In de regel worden vrouwen het eerst ontslagen en het laatst benoemd tot bijvoorbeeld directeur van een basisschool. Om te voorkomen dat vrouwen onevenredig door ontslagen worden gedupeerd, wordt het hoog tijd dat in het onderwijs een quoteringsregeling wordt doorgevoerd.

Diep insnijdende bezuinigingen dreigen de kwaliteit van het basis- en voortgezet onderwijs te verlagen: verhoging van de klassegrootte, terugdringing van het aantal vakleerkrachten en onderwijsmogelijkheden in de eigen taal voor migranten, geen extra faciliteiten voor de nieuwe basisschool, grote bezuinigingen op buitengewoon onderwijs.

Er wordt bezuinigd op leermiddelen en onderwijs-ondersteunende instellingen. Moeizaam ontwikkelde onderwijsvernieuwingen worden teruggedraaid of zijn door de toegenomen werkdruk niet meer te handhaven. Nieuw verworven inzichten kunnen vaak niet meer worden toegepast. Van de werkzame leerkrachten wordt het uiterste gevergd, terwijl het groeiende leger van werkloze leerkrachten moet toezien hoe initiatieven tot taakverlichting en arbeidstijdverkorting worden gefrustreerd.

Nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen, het emancipatiestreven, veranderingen in technologie en arbeid, en de enorme werkloosheid stellen nieuwe eisen aan het onderwijs. Dat moet echter niet leiden tot een groeiende directe bemoeienis van de zijde van regering of van enkele grote concerns met vorm en inhoud van het onderwijs, zoals dat nu het meest zichtbaar gebeurt in het beroepsonderwijs en op de universiteit. Dit gaat ten koste van de invloed van direct betrokkenen. Het is juist nodig een veelsoortige ontwikkeling van het onderwijs te stimuleren; daarbij moet het oriëntatiepunt niet alleen de arbeidsmarkt zijn, maar vooral ook de eisen die door studerenden en leerkrachten aan het onderwijs gesteld worden. De toegangs drempels in het onderwijs moeten worden verlaagd. Onderwijs is een recht dat niet mag verworven tot een privilege voor degenen die de enorme studiekosten kunnen betalen.

Daarom stelt de CPN:

- 1 Er zijn **nieuwe investeringen** in het onderwijs noodzakelijk om onderwijsvernieuwing een reële kans te geven. De klasseschaal moet omlaag en de huidige, tijdelijk toegewezen, 'boventallig' aangestelde leerkrachten moeten een vaste arbeidsplaats aan de scholen krijgen. Er moeten faciliteiten komen om de basisschool verder te ontwikkelen; daarbij zijn extra middelen nodig voor het onderwijs aan migranten en meisjes. De subsidies voor onderwijsstimulerende en ondersteunende instellingen en projecten moeten worden uitgebreid. De toegankelijkheid van het buitengewoon onderwijs moet worden vergroot. Leerkrachten moeten meer mogelijkheden krijgen zich in werktijd bij te scholen. Overleg met de onderwijsbonden over hun arbeidsplaatsenplannen kan leiden tot een grootscheepse aanpak van de werkloosheid onder leerkrachten.
- 2 De vernieuwing van het **voortgezet onderwijs** moet voortvarend worden aangepakt. Voorkomen moet worden dat het voortgezet onderwijs tussentijds niet op basis van een onderwijskundige visie, maar op basis van simpele bezuinigingsmotieven wordt geherstructureerd. Er dient een einde te komen aan het huidige onderwijsstelsel waarin leerlingen naar niveau worden geselecteerd.
 - (a) Aansluitend op de basisschool moet de midden-

school gestalte krijgen voor alle leerlingen van 12 tot 16 jaar. Daarna dient minimaal een volwaardige beroepsopleiding te zijn gegarandeerd.

(b) Bijzonder onderwijs mag niet ten koste van de bestaande openbare onderwijsvoorzieningen worden gestimuleerd, zoals met name in het middelbaar en hoger onderwijs vaak het geval is.

(c) Tegen schoolbesturen die zich schuldig maken aan discriminatie door schending van het recht op respect voor het persoonlijke leven en de persoonlijke levensstijl van leerkrachten, moet door de overheid krachtig worden opgetreden.

(d) Het vredesonderwijs dient op scholen een vaste plaats te krijgen. Roldoorbrekend onderwijs moet een belangrijk deel zijn van het leerplan. Anti-racisme moet een eigenschap zijn van het onderwijs.

- 3 De CPN steunt de ontwikkeling van het **onderwijs aan volwassenen**, waarbij het uitgangspunt is dat onderwijs, vorming en scholing geïntegreerd worden en inhoud en werkwijze aan de doelgroep zijn aangepast. De CPN wil uitbreiding van om-, bij- en herscholingsprogramma's, met name voor vrouwen en andere groepen die door een specifieke discriminatie op de arbeidsmarkt zijn benadeeld. De toegankelijkheid van het onderwijs (inclusief het tweedekansonderwijs) dient vergroot te worden door een goed stelsel van studiefinanciering.
- 4 Om analfabetisme van niet-meer-leerplichtigen uit te bannen moeten de **alfabetiseringsprogramma's** worden uitgebreid.
- 5 De democratisering van het **hoger onderwijs** moet verder worden doorgezet. De hiërarchisering van het onderwijsgevend personeel moet worden tegengegaan.
 - (a) De STC-operatie (schaalvergroting, taakverdeling en concentratie) in het **HBO** mag niet leiden tot afbraak van openbaar onderwijs, evenmin tot vermindering van keuzemogelijkheden voor studerenden, of een onevenredige bevoordeling van de 'harde' sector. Voor HBO-studenten moet een goede rechtspositieregeling komen gelijk aan WO-studenten.
 - (b) Idee en opzet van de tweefasenstructuur zijn mislukt. Zelfs de minimale toezeggingen met betrekking tot invoering van de tweede fase zijn nooit waargemaakt. De beknotting van de wetenschappelijke opleiding tot vier jaar moet ongedaan worden gemaakt door het realiseren van een volwaardige tweede-fase-opleiding met ruime toegangsmogelijkheden voor studenten uit de eerste fase (de maximale studieduur moet hieraan worden aangepast).
 - (c) De rechtspositie van het jongste wetenschappelijk personeel moet verbeterd worden.
- 6 Verhogingen van **school-, college- en inschrijfgelden** moeten worden teruggedraaid. De CPN treedt op voor gratis onderwijs. Er moet een rijksgroepsregeling voor studerenden komen waardoor hen een uitkering op bijstandsniveau wordt gegarandeerd, ongeacht inkomen van ouders en partners, leeftijd en opleidingstype. De gelden daarvoor kunnen worden vrijgemaakt uit de kinderbijslagfondsen, bijdragen van de werkgevers als compensatie voor het wegvallen van de kinderbijslagpremie en overheidsbijdragen. Als overgangsregeling dient de mogelijkheid om met behoud van uitkering te studeren verruimd te worden.

2. Wetenschap

In de afgelopen jaren heeft een sterke centralisatie van de organisatie van wetenschappelijk onderzoek plaats gevonden. Dit is gepaard gegaan met een bureaucratisering waardoor de mogelijkheden voor democratische controle zijn verminderd. De CPN streeft naar vrijheid van wetenschap en onafhankelijkheid van wetenschappelijke onderzoekers gekoppeld aan de verplichting tot verantwoording van wetenschappelijk onderzoek, maatschappelijke controle over en beschikbaarheid van onderzoeksresultaten. Weten-

schappelijk onderzoek dient in de regel uit algemene middelen gefinancierd te worden. De overheid stelt de algemene kaders vast voor de richting en ontwikkeling van het wetenschapsbudget. Staatspolitieke of commerciële bemoeienis met de directe inhoud van het wetenschappelijk onderzoek moet worden teruggedrongen.

Daarom stelt de CPN voor:

- 1 Versterking van democratische besluitvorming over de aanwending van de algemene middelen en democratische controle op het gebruik door: (a) interne democratisering van wetenschappelijke instellingen en van landelijke wetenschappelijke organen die een rol spelen bij de onderzoeksprogrammering; (b) externe democratische controle dient zich te beperken tot toetsing van de globale verdeling van onderzoeksgelden over de verschillende onderzoeksterreinen aan algemene maatschappelijke criteria.
- 2 Stimuleren van onderzoek op nu verwaarloosde maatschappelijke gebieden, zoals: methoden van conversie (ombouwen van militaire naar civiele produktie), ontwikkeling van veilige en milieuvriendelijke energiebronnen, wereldvoedselvoorziening en mogelijkheden van effectieve ontwikkelingssamenwerking.
- 3 Verruimen van mogelijkheden voor onderzoek in opdracht van vakbonden, ondernemingsraden, milieuorganisaties, buurtgroepen en dergelijke, onder andere door stimulering van IMGO's (Instituten voor Maatschappelijk Gericht Onderzoek).
- 4 Streng toezicht op handhaving van waarborgen rondom risico's bij experimenten met recombinant DNA-onderzoek, ook in de industrie.
- 5 Drastische beperking van dierproeven voor het testen van cosmetische en chemische produkten door bevorderen van de huidige alternatieve methoden.

3. Welzijn

Vier jaar kabinetsbeleid heeft een ware kaalslag in beleid en voorzieningen op het terrein van welzijn tot gevolg gehad. Bezuinigingen op subsidies aan instellingen en rijksbijdragen aan lagere overheden hebben geleid tot sluiting van voorzieningen, inkrimpingen op het personeelsbestand, hogere deelnemersbijdragen (en daardoor minder deelname!) op het terrein van bibliotheekwerk, vormingswerk, sociaal-cultureel werk, kinderopvang en bejaardenverzorging. Gemeentebesturen kwamen klem te zitten tussen lagere bijdragen en uitkeringen van het Rijk enerzijds en het belang van voortzetting van activiteiten en voorzieningen ten behoeve van burgers anderzijds. In veel gevallen hebben gemeenten uit eigen middelen bijgepast, met alle gevolgen voor de financiële positie van dien. Pogingen om belangrijke delen van het welzijnswerk (na de bezuinigingen) over te hevelen naar het gemeentefonds, zonder enige notie van blijvende rijksverantwoordelijkheid daarvoor, zijn tot dusverre afgestuit op een meerderheid van de Kamer, maar zijn als het aan CDA en VVD ligt zeker niet van de baan. Het intrekken van de Kaderwet-Welzijn en het in de plaats daarvan presenteren van een volstrekt lege en magere Welzijnswet en een centralistische Zorgwet, alsmede het inwerkingtreden van een wet op de bejaardenoorden, inclusief gecoördineerd bejaardenwerk, die algemeen als onhanteerbaar wordt beschouwd, maakt het debacle van het welzijnsbeleid van het kabinet Lubbers/Van Aardenne compleet.

Tegen de verdrukking in proberen deelnemers, werkers en gemeentebestuurders samenhang en afstemming van beleid en activiteiten op belangrijke terreinen gestalte te geven. Tot die belangrijke terreinen rekenen wij de eerste-lijnszorg, de volwassenen-educatie, de vrouwen-emanipatie en het werk ten behoeve van culturele minderheden. Bij tal van voorzieningen zijn op die terreinen activiteiten ontwikkeld en wordt geprobeerd tot een gezamenlijke aanpak te komen die is afgestemd op de behoefte van de deelnemers.

Het gecoördineerd bejaardenwerk, belangrijkste schakel in de eerste-lijnsvoorzieningen ten behoeve van bejaarden, is

samen met de verantwoordelijkheid voor de bejaardenoorden bij de provincies gelegd. In het bibliotheekwerk, van belang voor de volwassenen-educatie, is door de verhoging van het bibliotheekgeld een duidelijke daling van het aantal lezers opgetreden. De kinderopvang, van belang in verband met het emancipatiebeleid, was voor een deel al gedecentraliseerd en is nu via een toeslag in de tweeversdienerswet voor een ander deel in feite geprivatiseerd. Deze voorbeelden geven overduidelijk aan dat zelfs de bescheiden pretenties van het regeringsbeleid teniet worden gedaan door het feitelijk gevoerde beleid.

De CPN is van mening dat de noodzaak van een actief en samenhangend welzijnsbeleid op rijksniveau eerder groter dan kleiner is geworden. Vrije tijd als gevolg van werkloosheid, emancipatie van grote groepen zoals bejaarden, vrouwen en culturele minderheden, de slechte maatschappelijke positie van jongeren en hun grote behoefte om in arbeid, wonen en cultuur een eigen weg te kiezen en de sluimerende en openlijke onverdraagzaamheid en racistische vooroordelen, dwingen de overheid tot een beleid dat daarop inspeelt, mensen kansen biedt en verder brengt.

Van een regeringsbeleid mag verwacht worden dat het richting geeft, voorwaarden schept en prioriteiten geeft aan terreinen en groepen die gelet op maatschappelijke omstandigheden en ontwikkelingen extra-aandacht en een intensief beleid nodig hebben.

Daarom treedt de CPN op voor de volgende maatregelen:

- 1 Een **welzijnswetgeving** waarin geregeld wordt op welke terreinen de rijksoverheid verantwoordelijkheid draagt en op welke wijze zij daarvoor aanspreekbaar is voor burgers en lagere overheden in termen van beleidsontwikkeling, toezicht en financiële steun. De CPN vindt dat dit tenminste voor de volgende terreinen zou moeten gelden:
 - a. Vrouwen-emanipatie: gelet op de weerstanden die in delen van de maatschappij hiertegen bestaan waardoor voorzieningen die van belang zijn voor die emancipatie bij decentralisatie in de klem komen. Dat wil concreet zeggen: een blijvende rijksverantwoordelijkheid voor kinderopvang, vrouwenhuizen, blijf-van-mijn-lijf- en opvanghuizen en emancipatieprojecten.
 - b. Volwassenen-educatie: de aanwezigheid van grote groepen mensen die niet op nauwelijks kunnen lezen en schrijven (zowel alloctonen als autoctonen) en mensen die geen andere opleiding hebben dan lagere school, de snelle maatschappelijke en technologische ontwikkeling en de grote betekenis van tweedekansonderwijs voor vrouwen, maken een intensief en gecoördineerd rijksbeleid noodzakelijk, waarbij ten aanzien van de concrete invulling en uitvoering flexibiliteit voor gemeenten en instellingen mogelijk en nodig is. In dit kader is een blijvende rijksverantwoordelijkheid voor bibliotheekwerk, vormingswerk en activiteiten op het terrein van basiseducatie gewenst.
 - c. Migrantenbeleid: gelet op de achterstelling waarmee migranten worden geconfronteerd ten aanzien van werk, opleiding en culturele voorzieningen en gelet op het grote belang van categorale voorzieningen voor de emancipatie en zelforganisatie van deze groepen, dient de rijksverantwoordelijkheid hiervoor gehandhaafd te blijven. De organisaties van migranten moeten meer bij het beleid worden betrokken en meer zeggenschap krijgen over hun eigen voorzieningen.
- 2 Een **financieel beleid** waarin de rijksverantwoordelijkheid wordt vertaald in toegankelijkheid (geen of lage retributies) en beschikbaarheid (voldoende gespreide voorzieningen). In dat kader is de CPN voor: (a) gratis lidmaatschap bibliotheken t/m 16 jaar; geen verhogingen van het overige bibliotheekgeld; (b) terugdraaien van de verhoogde retributies in kinderopvang en volwassenen-educatie.
- 3 Het regeringsbeleid van bezuiniging en decentralisatie heeft ook direct en indirect de **rechtspositie en de**

arbeidsvoorwaarden van welzijnswerkers getroffen. De wijze waarop minister Brinkman zijn bezuinigingen doorvoerde en gemeenten confronteerde met kortingen op rijksbijdragen en uitkeringen uit het gemeentefonds, heeft tot gevolg gehad dat welzijnswerkers werden behandeld als een post op de begroting: die kun je naar believen kleiner maken. Het feit dat ook welzijnswerkers werknemers zijn met een arbeidsovereenkomst met een werkgever en alle rechten die daaraan verbonden zijn, wordt in het bezuinigingsbeleid maar al te gemakkelijk vergeten. Instellingen die voor het toepassen van die rechten afhankelijk zijn van overheidssubsidie, komen snel in de problemen als op die subsidie onverhoeds en willekeurig bezuinigd wordt.

Werknemers komen dan in de onaanvaardbare positie dat het afdwingen van hun rechten komt te staan tegenover de nog bestaande werkgelegenheid van anderen. De regering moet haar beleid baseren op het gegeven, dat tienduizenden werknemers en honderden werkgevers verplichtingen ten opzichte van elkaar hebben; daar kan zij niet zomaar (hetzij rechtstreeks, hetzij via gemeenten) een streep door zetten.

Daarnaast worden welzijns- en andere gesubsidieerde sectoren ook nog geconfronteerd met problemen die het gevolg zijn van de manier waarop de minister van sociale zaken (verantwoordelijk voor de trendvolgers) omspringt met de arbeidstijdverkorting. Een veel te lage herbezetting zet het functioneren en de continuïteit van instellingen onder ernstige druk. Mede daarom stelt de CPN zich op het standpunt dat arbeidstijdverkorting in de gesubsidieerde sector gepaard moet gaan met volledige herbezetting.

4. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening

De CPN treedt op voor een goede kwaliteit en bereikbaarheid van medische en sociale hulpverlening, voor voldoende samenhang tussen de verschillende voorzieningen en voor vernieuwing ervan. Zij richt zich daarbij tegen medicalisering: het zoeken van medische oplossingen voor niet-medische problemen.

Het regeringsbeleid kenmerkt zich door voortdurende forse bezuinigingen, zonder voldoende oog voor de schade die wordt aangericht en voor de alternatieven die door betrokkenen zelf worden aangedragen. Met name de versterking van de eerste-lijnsvoorzieningen - op zich een juist uitgangspunt - wordt slechts met de mond beleden.

Het is van essentieel belang dat een verschuiving wordt bevorderd van het genezen van ziekten naar het voorkomen ervan, en van de tweede naar de eerste lijn; zoveel mogelijk binnen het huidige budget. Allereerst is dit een vereiste vanuit de volksgezondheid zelf. Bovendien kan zo ook een echte kostenbeheersing bereikt worden. Bepaalde voorzieningen dienen daartoe gestimuleerd te worden, zo nodig met extra financiering.

De CPN treedt daarom op voor de volgende maatregelen:

- 1 **Preventie** betekent uiteraard allereerst verbetering van de leef-, woon- en werkomstandigheden van de bevolking en met name van het minder draagkrachtige deel daarvan. Meer nadruk moet wetenschappelijk onderzoek hebben naar het ontstaan van ziekten - vooral in samenhang met maatschappelijke omstandigheden - en naar mogelijke milieu- en gezondheidsbedreigende factoren. Strengere controle en sancties zijn nodig, alsmede een uitbreiding van de arbeidsinspectie.
- 2 De rechten en eigen verantwoordelijkheid van de **gebruikers** verdienen meer aandacht en materiële ondersteuning, te beginnen met het verschaffen van goede informatie. Zelfhulpgroepen dienen erkend te worden met hun eigen methodieken en niet als verlengstuk of vervanging van professionele hulpverlening.
- 3 Om adequate hulp te kunnen verlenen is een gerichte en

samenhangende versterking nodig van de **eerste-lijnsvoorzieningen** (onder andere huisarts, wijkverpleging, maatschappelijk werk, fysiotherapie, gezins- en bejaardenzorg). Dat vereist verlaging van het aantal patiënten/clienten per hulpverlener (en navenante uitbreiding van het aantal hulpverleners); verbetering van onderlinge samenwerking, met name door uitbreiding en (financiële) ondersteuning van gestructureerde samenwerkingverbanden in de eerste-lijn, tussen eerste en tweede lijn en met sociaal-geneeskundigen (bedrijfs-, verzekerings- en jeugdartsen). De bedrijfsgezondheidszorg dient de gehele beroepsbevolking te bestrijken en onafhankelijker te zijn van de bedrijfsdirecties. De bestaande projecten van vrouwenhulpverlening moeten worden voortgezet en waar nodig uitgebreid. Het algemeen maatschappelijk werk dient 24 uur per dag bereikbaar te zijn.

- 4 **Tweede-lijnsvoorzieningen** (ziekenhuizen, poliklinieken) zijn aanvullend op de eerste lijn. Eventuele afbouw dient in de regel plaats te vinden aan de hand van afname van het aantal verwijzingen ten gevolge van versterking van de eerste lijn. Kleine ziekenhuizen met een belangrijke plaatselijke of regionale functie dienen behouden te blijven. Alhoewel de verkorting van de opnameduur tot bezuinigingen op ziekenhuizen zou kunnen leiden, moeten vrijkomende middelen allereerst worden aangewend voor een dringend noodzakelijke uitbreiding van het aantal verpleegkundigen (ter compensatie van de toegenomen werkdruk in verband met de intensivering van de zorg in een korter aantal opname-dagen). De ongebreidelde groei van het aantal diagnostische verrichtingen moet worden tegengegaan, met name door een andere financieringsstructuur.
- 5 Nieuwbouw van **psychiatrische voorzieningen** moet worden getoetst aan uitgangspunten met betrekking tot kleinschaligheid, decentralisatie en integratie met wijk-gerichte voorzieningen. Voorkeur heeft bouw in de woon/werk-omgeving, zoveel mogelijk gericht op tijdelijke opvang (deeltijdbehandeling, dagopvang), met duidelijk onderscheid tussen wonen en behandelen. Beschermende woonvormen voor langdurig verblijf dienen tot stand te komen in nauw overleg met het plaatselijk huisvestingsbeleid.
- 6 De toegankelijkheid van de gezondheidszorg dient voor **migranten** vergroot te worden door het gebruik van tolken en toepassing van niet-westerse gezondheidszorg.
- 7 Pogingen vanuit de hulpverlening zelf om tot kwaliteitsverbetering te komen - bijvoorbeeld door praktijkverkleining, betere samenwerking, onderlinge toetsing - verdienen (financiële) steun. De bewaking van de **kwaliteit** dient gedemocratiseerd te worden. De zeggenschap van patiënten dient op verschillende niveaus te worden vergroot. Het medisch tuchtrecht dient herzien te worden. De overheid heeft naast een voorwaardescheppen- de ook een toezichthoudende taak. Daartoe dienen de inspecties versterkt te worden.
- 8 In de komende vier jaar dient gewerkt te worden aan de totstandkoming van een **volksverzekering** tegen ziektekosten, met premie naar draagkracht en zonder eigen risico's.
- 9 **Eigen bijdragen** die het gebruik van noodzakelijke voorzieningen in de weg staan, moeten worden afgeschaft.
- 10 Geen aantasting maar verbetering van het tandheelkundige voorzieningenpeil.
- 11 De kosten van **abortus en overtijdbehandeling** moeten in het ziekenfondspakket worden opgenomen.
- 12 De mogelijkheden en middelen om op plaatselijk niveau een **drugshulpverlenings- c.q. ontmoedigingsniveau** te kunnen uitvoeren moeten worden verruimd. Daarbij moet ook ruimte worden geboden voor diverse experimenten onder strikte voorwaarden (zoals heroïneverstrekking op medische indicatie).

- 13 **Euthanasie** dient niet langer strafbaar te zijn, mits door een arts en onder bepaalde voorwaarden uitgevoerd.
- 14 De positie van **verpleegkundigen** moet worden verbeterd door onder andere uitbreiding van hun aantal, door invoering van een vier- of vijfploegendienst, en door het creëren van mogelijkheden voor kinderopvang.
- 15 De **arbeidstijden en salarissen van artsen** moeten tot maatschappelijk aanvaardbare proporties worden teruggebracht; onder drastische uitbreiding van de mogelijkheden tot werken in dienstverband.
- 16 De gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening mag niet worden prijsgegeven aan **winstbejag**. De bestaande invloed van farmaceutische, medische apparaten- en bouwindustrie dient teruggedrongen te worden. Het uit winst oogmerk opzetten van medische instellingen of praktijken dient te worden tegengegaan. Juist vermaatschappelijking en democratisering is nodig, onder andere door meer zeggenschap toe te kennen aan de plaatselijke en provinciale overheid.

5. Kunst

De CPN gaat uit van een 'recht op kunst'. Het maken en/of genieten van kunst is een zeer wezenlijke menselijke activiteit. De positie van de kunsten is echter kwetsbaar. Ingeperkt door staatsbemoeienis met de inhoud of overgelaten aan 'het vrije spel der maatschappelijke krachten' blijkt dit recht voornamelijk papier.

De overheid moet een beleid voeren dat de voorwaarden schept waaronder de kunsten zich in vrijheid kunnen ontplooiën. De overheid heeft niet tot taak om kunsten te sturen, maar om ze te stimuleren door ze materieel en immaterieel de ruimte te geven. Er mankeert iets aan een maatschappij waarin de kunst niet bloeit.

De CPN wijst het huidige overheidsbeleid ten aanzien van de kunsten af. In de praktijk heeft het kabinet de spreidingsgedachte laten vallen; het accent is steeds meer verschoven naar de randstad en binnen de randstad naar de grote instellingen. Met mooie woorden over 'topkunst' heeft zij de kunstzinnige vorming afgebroken en de regeling voor de beeldende kunst (BKR) gesloopt. Export- of marktwaarde mag nooit een criterium worden voor een subsidiebeleid.

De CPN pleit voor:

- 1 Spreiding van kunstinstanties en -middelen, een grote overheidsaandacht voor de kunstzinnige vorming en het juist uitbouwen van de BKR tot een volwaardige arbeidsvoorziening en het scheppen van dergelijke voorzieningen ook voor de andere scheppende kunstenaars.
- 2 Een kunstenwet waarin de plicht van de overheid tot een voorwaardescheppend kunstbeleid wordt vastgelegd en waarin goede arbeidsvoorzieningen voor kunstenaars worden gewaarborgd.
- 3 Een onderzoek door de overheid naar de relatie tussen arbeidstijdverkorting en mogelijke verandering in de plaats van de kunst in het leefpatroon (vrije tijdsbesteding).
- 4 Speciale aandacht aan het scheppen van voorwaarden voor de ontwikkeling van de cultuur van minderheden. Dit vergt een gecoördineerde aanpak van verscheidene ministeries.
- 5 Openstelling van de musea gedurende zeven dagen per week, waarvan om te beginnen één dag gratis; de instelling van een fotografiemuseum.
- 6 Tenslotte, maar niet voor het laatst, de aloude eis: 1% van de rijksbegroting voor de kunsten.

6. Media

Het mediabeleid van de overheid moet samenhangen met het kunstbeleid. Media moeten kunst verspreiden, een platform bieden aan kunstenaars, gezamenlijke projecten aangaan.

De CPN treedt op voor:

- 1 Gelden van kunst- en cultuurbegrotingen moeten kunstenaars ter beschikking worden gesteld als het gaat om

werken met of via de kabel. Maar ook in zichzelf moet het mediabeleid samenhangend zijn. Verschillende soorten media (pers, omroep, kabel enz.) moeten naast elkaar een volwaardig bestaan hebben; onder andere pluriformiteit moet gewaarborgd zijn.

- 2 De CPN kiest voor een krachtig **publiek bestel** dat democratisch beheerd wordt en toegankelijk is voor alle maatschappelijke groeperingen. Dat betekent dat de NOS binnen het omroepbestel een centraal aandeel moet houden en dat het facilitair bedrijf niet geprivatiseerd mag worden.
- 3 Bij de landelijke omroep moet de **democratische inbreng** van kijkers (medezeggenschap in verenigingen), maar ook van de programmamakers (zeggenschap over hun werk) gewaarborgd zijn.
- 4 **Lokale en regionale omroep** moet gefinancierd worden uit algemene middelen. Toegang tot de kabel mag geen privilege worden van slechts kapitaalachtige groepen. Door heffing op commercieel gebruik van de kabel kunnen gelden beschikbaar komen om gebruik van de kabel door allerlei groeperingen ook daadwerkelijk mogelijk te maken.
- 5 De garantie van de vrijheid van meningsuiting is voor een levende democratie van essentieel belang. **Pluriformiteit** van pers en andere media is daarvoor onmisbaar. De overheid moet daarvoor de voorwaarden scheppen. Daarom pleit de CPN voor een doeltreffender regeling voor steunverlening (door het bedrijfsfonds voor de pers) aan zelfstandige dagbladen, zodat een pluriforme pers zonder afhankelijkheid van adverteerders of andere commerciële belangen mogelijk wordt.

7. Sport en recreatie

De bezuinigingspolitiek van de huidige regering heeft directe uitwerkingen op het bestedingspatroon van werkenden en niet-werkenden. De verdere daling van de koopkracht betekent dat zij minder geld kunnen besteden aan sportbeoefening en recreatie. Ook de gemeenten worden met een reeks bezuinigingen en kortingen van regeringszijde geconfronteerd. Zij moeten zich steeds meer inspanningen getroosten om bestaande sportieve en recreatieve voorzieningen op peil te houden.

Het overheidsbeleid is sterk gericht op de topsport. Aan de amateursport en de beoefening daarvan in verenigingsverband wordt niets gedaan. En dat terwijl de inkomsten van veel amateursportverenigingen teruglopen als gevolg van onder andere de koopkrachtdaling. Tegelijkertijd worden verenigingen en gemeenten voor extra uitgaven geplaagd door de toenemende variatie in sportbeoefening, verplaatsingen van speel- en oefenvelden enz.

Bij het ontwikkelen van een sport- en recreatiebeleid moet rekening worden gehouden met de gevolgen van een verdere verkorting van de arbeidstijd en vervroegde pensionering. Mensen zullen over meer vrije tijd gaan beschikken en in toenemende mate van voorzieningen gebruik willen gaan maken. De overheid moet veel meer rekening gaan houden met veranderingen in het recreatiepatroon en het recreatiegedrag van mensen.

De CPN treedt op voor:

- 1 Meer middelen voor lichamelijke oefening in het **onderwijs**, waar de basis wordt gelegd voor een sportieve instelling. Vakkrachten voor bewegingsonderwijs in alle klassen van de basisschool.
- 2 Wat er op **topsportgebied** gebeurt is een stimulans voor de amateursportbeoefening. Bestaande voorzieningen (zoals Papendal) en subsidiëring van landelijke organisaties mogen niet worden afgebroken. Voor **amateursport** dienen eveneens goede voorwaarden geschapen te worden. Uitbreiding van de arbeidsplaatsen in de amateursportvereniging voor sporttechnisch en administratief kader.
- 3 De zelfstandigheid van de vele sportorganisaties en verenigingen is van grote betekenis voor de sport. Zij is

niet gebaat met allerlei directieven van de kant van regering, wel met financiële ondersteuning.

- 4 Een actieve bestrijding van **illegale lotto en toto** omdat deze inkomstenderving bij sportverenigingen in de hand werken.
- 5 **Internationale sportevenementen** moeten worden bevorderd. Zij kunnen een rol spelen om internationale contacten te bevorderen die bijdragen aan internationale verstandhouding.
- 6 Uitbreiding van financiële rijksbijdragen aan sportorganisaties die actief streven naar een grotere toegankelijkheid voor **vrouwen en migranten** en aan personen die hiervoor eigen organisaties willen oprichten. In beleids- en adviesorganen zijn vrouwen en migranten niet of nauwelijks vertegenwoordigd. De topstructuren van een aantal landelijke organisaties kunnen worden doorbroken, als van de kant van de rijksoverheid in adviesorganen en dergelijke doelbewust vrouwen en migranten worden benoemd.
- 7 Voor de zogenaamde **passieve sport** (toeschouwers, supporters) moet de rijksoverheid een beleid ontwikkelen dat sportverenigingen stimuleert meer verantwoordelijkheid te nemen voor de begeleiding van de eigen supporterssschare. Te vaak wordt immers nog een beroep gedaan op de overheid, die amper meer te bieden heeft dan de inzet van politie. Een meer effectieve bijdrage aan het terugdringen van vandalisme en dergelijke is het vergroten van de service aan toeschouwers, het serieus nemen van en onderdak bieden aan supportersverenigingen en bijvoorbeeld uitbreiding van het aantal zitplaatsen in stadions.
- 8 De overheid moet bij haar planologische activiteiten meer rekening houden met sport- en recreatiemogelijkheden in de **directe woonomgeving** van mensen.
- 9 De regering moet middelen beschikbaar blijven stellen voor **recreatiegebieden** en openlucht recreatie.
- 10 Er is een prijsbeschikking nodig om tarieven op **campings** in de hand te houden en de rechtspositie van de recreant tegenover de campinghouder te versterken.
- 11 Om een **integraal vrijetijdsbeleid** te stimuleren moeten de afstemming en coördinatie van de betrokken over-

heidssectoren worden verbeterd. De departementale verantwoordelijkheid voor onder andere sport en openlucht recreatie moet onder één bewindspersoon vallen.

8. Ereschuld

In 1985 is veel aandacht gegeven aan het feit dat veertig jaar geleden Nederland werd bevrijd van de fascistische overheersing. In die herdenking kwamen de historische ervaringen en de betekenis daarvan voor heden en toekomst samen. Waakzaamheid en strijdbaarheid tegen fascisme, racisme en anti-semitisme is niet te verdelen in vroeger en nu. De wijze waarop wij de verworvenheden uit het verleden hoog houden, is tevens een graadmeter voor de waakzaamheid en strijdbaarheid in het heden.

De nederlandse samenleving heeft zich bij herhaling en principeel verplicht tot een bijzondere solidariteit en ereschuld ten opzichte van hen die het verzet tegen, en de vervolging door het fascisme overleefden. De regelingen die in dat kader tot stand zijn gekomen worden door de CPN beschouwd als een inlossing van die ereschuld. Zij moeten verder verbeterd worden en zeker niet getroffen door enghartigheid en bezuinigingspolitiek.

De CPN treedt daarom op voor:

- 1 Blijvende erkenning van het bijzondere karakter van de wetten voor oorlogsslachtoffers.
- 2 Geen aantasting van de positie van verzetsdeelnemers en vervolgingsslachtoffers. Voor iedereen die direct of indirect schade heeft opgelopen ten gevolge van verzet tegen of vervolging door het fascisme tijdens de Tweede Wereldoorlog moet het materiële bestaan worden gegarandeerd.
- 3 Het verhinderen van pogingen om de wetten voor oorlogsgetroffenen op grond van willekeurige criteria af te sluiten voor toekomstige gerechtigden (tweede generatie en 65-plussers).
- 4 Erkenning en honorering van homoseksualiteit als vervolgingsgrond.
- 5 Gelijkberechtiging van vrouwen in de Wet Uitkeringen Vervolgingslachtoffers en de Wet Uitkeringen Burger-Oorlogsslachtoffers.

V. DEMOCRATISCHE VERNIEUWING

1. Parlementaire democratie onder druk

De parlementaire democratie staat onder druk. Zelden is het contrast tussen woorden en daden als het gaat om parlementaire democratie zo groot geweest als in de afgelopen regeringsperiode. Het kabinet Lubbers en de fracties van CDA en VVD verlaagden het parlement maar al te vaak tot een orgaan dat dienst doet als legitimatie voor drastische aantasting van rechten en voorzieningen.

Waar deze minachting voor het parlement toe kan leiden is onder andere gebleken uit de RSV-enquête, die op initiatief van de CPN-fractie werd gehouden. Ingrijpende beslissingen met zware financiële gevolgen werden in feite door een

klein groepje genomen, niet gecontroleerd door werknemers en parlement. Het parlement werd misleid en de betrokken minister weigert af te treden. Vervolgens werden de uitkomsten van de Brede Maatschappelijke Discussie over kerncentrales genegeerd, commissies gepasseerd en in een klein CDA-onderonsje zowel de bouw van kerncentrales als opslag van afval 'geregeld'.

Aan acties en meningsvorming buiten de Kamer liet het kabinet zich vrijwel niets gelegen liggen. Een massale vredesbeweging, het optreden van de vakbeweging, een meerderheid tegen kernenergie tijdens de Brede Maatschappelijke Discussie: in de ogen van het kabinet-Lubbers legt dat geen gewicht in de schaal. Overleg met maatschap-

pelijke organisaties werd vervangen door 'snelle' besluitvorming op basis van adviezen van technocratische clubs als de commissie Wagner.

Tegelijkertijd is het zonneklaar, dat het parlement nauwelijks greep heeft op maatschappelijke ontwikkelingen. De RSV-enquête was vooral in dat opzicht onthullend. Met name de grote bedrijven vormen ondemocratische machtscentra die hun wil vaak kunnen doorzetten en sterke invloed hebben op delen van het staatsapparaat. De machtspositie van de grote bedrijven is in de afgelopen jaren door Lubbers c.s. versterkt. Onder het mom van 'deregulering' en 'privatisering' werden democratische controlemogelijkheden uitgehouden. De CPN vindt dat deze ontwikkeling een halt moet worden toegeroepen. De beperkingen van de huidige parlementaire democratie kunnen alleen worden doorbroken door een verdergaande democratisering van het staatsbestuur, niet door een uitholling van deze parlementaire democratie.

2. Uitbreiding en uitwerking van grondrechten

Dat vereist in de eerste plaats een uitbreiding en uitwerking van de grondrechten. Dat is van belang om de bewegingsruimte van de vakbeweging en andere sociale bewegingen te garanderen, rechten van migranten en andere minderheden uit te breiden en de rechten van het individu tegenover de staat te versterken.

Daarom treedt de CPN op voor:

- 1 Intrekken van wetsvoorstellen die erop gericht zijn het **stakingsrecht** voor ambtenaren te beknotten. Uitgangspunt van de CPN is een onverkort stakingsrecht, zowel voor de particuliere als de overheidssector.
- 2 Actief en passief **kiesrecht** voor alle ingezetenen, ook indien zij de nederlandse nationaliteit niet bezitten. Als voorwaarde dient een minimale verblijfsduur van 3 jaar te gelden; uitgesloten zijn zij die in buitenlandse overheidsdiensten werkzaam zijn.
- 3 Afschaffen van de mogelijkheid om het kiesrecht te ontnemen aan totaalweigeraars, gedetineerden en mensen met TBR.
- 4 Geen halfslachtige **anti-discriminatie**wetgeving maar consequente toepassing en uitvoering van de betreffende grondwettelijke bepalingen: (a) verscherpte toepassing en waar nodig verbetering van de wetgeving op grond waarvan racistische organisaties verboden en ontbonden kunnen worden; (b) bestrijden en strafbaar stellen van discriminatie op grond van seksuele voorkeur en levenswijze (ook binnen instellingen van het bijzonder onderwijs).
- 5 Het recht op **privacy**, de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer en de onschendbaarheid van het menselijke lichaam dienen gegarandeerd te worden door:
 - a. Stopzetting van de betuttelende controle en bemoeienis met privacy van mensen met een sociale uitkering. Intrekking van regelingen die een dergelijke betutteling met zich meebrengen.
 - b. Op korte termijn invoeren van een wet op de privacy. Geen centrale persoonsregistratie of invoering van persoonsnummer. Recht van controle van individuen bij gegevensbestanden. Invoering van een vergunningstelsel voor persoonsregisters.
 - c. Wettelijke regeling ter bescherming tegen seksueel geweld en misbruik.
 - d. Erkenning van het recht van jongeren om te vrijen met minder- en meerderjarigen wanneer zij dat zelf willen, d.w.z. afschaffing van strafbaarstelling op grond van leeftijdsgrenzen.
 - e. Gegarandeerde rechtsbescherming tegen gedwongen psychiatrische opname en behandeling.

3. Versterking van positie van het parlement

De CPN streeft naar versterking van de centrale positie van het parlement als het gaat om beslissingen die de algemene sociale en economische ontwikkeling betreffen. Daarnaast is ook versterking van de democratische controle op uitvoerende staatsorganen vereist om te voorkomen dat deze organen de taken van de gekozen organen overnemen of blokkeren.

Daarom wil de CPN:

- 1 Meer **faciliteiten** voor ondersteuning van de fracties.
- 2 Uitbreiding van **zelfstandige controlemogelijkheden** voor het parlement, met name het toekennen van meer taken en bevoegdheden aan de Algemene Rekenkamer.
- 3 Instelling van **externe adviesraden** die direct aan de Kamer adviseren.
- 4 Toekenning van initiatiefrecht op **parlementaire enquête** aan een gekwalificeerde minderheid.
- 5 Invoering van een **formatie-statuut**, waarin onder andere wordt geregeld dat de Tweede Kamer de kabinets(in)formateur aanwijst.
- 6 Bescherming van het **kiesstelsel** en het systeem van evenredige vertegenwoordiging zonder kiesdrempels; het scheppen van gelijke mogelijkheden voor politieke partijen om hun standpunten te ontwikkelen en in de openbaarheid tot uitdrukking te brengen; het bevorderen van een democratisch politiek klimaat waardoor een gelijkwaardige competitie van partijen ook en met name tijdens de verkiezingsstrijd mogelijk wordt.

4. Versterking lokale democratie

De gemeenten en provincies zijn door het gevoerde regeringsbeleid danig in de tang genomen. Veel gevolgen van dat beleid kwamen op het bordje van gemeente- en provinciebesturen terecht. Daarnaast verslechterde hun financiële positie door kortingen op de uitkeringen uit gemeente- en provinciefonds en op doeluitkeringen en rijksbijdragen. Daardoor lopen gemeenten en provincies het gevaar hun geloofwaardigheid als volwaardige democratische bestuurslagen te verliezen. De eigen beleidsruimte neemt af, de dwang om mee te werken aan de uitvoering van het regeringsbeleid neemt toe en tegelijkertijd doet de bevolking steeds vaker een beroep op het lokale bestuur om hun belangen te behartigen.

Er is sprake van een sterke stijging in het aantal kwijscheldingen van gemeentelijke belastingen en een toenemend beroep op allerlei gemeentelijke fondsen om financieel bij te springen. De explosieve stijging van het aantal mensen in de bijstandswet (waarvan de kosten voor 10% voor rekening van de gemeenten komen) hebben de gemeenten voor enorme extra-kosten geplaatst.

Ook zulke uiteenlopende zaken als de voordeurdelersmaatregel, de geringe herbezetting bij arbeidstijdverkorting voor ambtenaren, het gemeentelijk aandeel in de kosten van het opruimen van chemisch afval in de bodem en de bezuiniging op bijdragen voor stadsvernieuwing en groot-onderhoud van woningen zijn alle voorbeelden van de manier waarop het regeringsbeleid gemeenten en provincies voor het blok zet. In een aantal gevallen hebben zij daarop gereageerd door tarieven en belastingen te verhogen om op die wijze hun begrotingsproblemen op te lossen. In de praktijk betekent dat echter, dat de bevolking uiteindelijk voor de problemen opdraait. Daarnaast heeft de regering en de zittende meerderheid in de Tweede Kamer gemeend door te moeten gaan met het beleid van grootscheepse gemeentelijke herindeling. In de praktijk betekent dat een enorme ingreep (en niet zelden ontwrichting) in het gemeentelijk apparaat en een verzwarende van de lasten voor de bevolking door verhoging van tarieven en belastingen, terwijl het democratisch gehalte niet aanwijsbaar toeneemt.

De CPN treedt op voor:

- 1 Een duidelijke taakverdeling tussen Rijk, provincies en

gemeenten, waarbij **decentralisatie** van bevoegdheden en financiële middelen uitgangspunt is. Daar waar op grond van heldere criteria gekozen wordt voor een centrale verantwoordelijkheid op rijksniveau, dient dat vertaald te worden in voldoende financiële middelen om die verantwoordelijkheid waar te maken (geen rijksbeleid op kosten van gemeenten en provincies).

- 2 Verhoging van de algemene uitkering uit het **gemeenten- en provinciefonds**, waarin ten minste de feitelijke kostenontwikkeling is opgenomen, en waarbij de verdeling zo goed mogelijk wordt gebaseerd op de problemen per gemeente c.q. provincie.
- 3 **Doeluitkeringen** voor met name onderwijs moeten voldoende zijn om de werkelijke kosten te vergoeden.
- 4 Volledige compensatie van het gemeentelijk aandeel in de **bijstandskosten**.
- 5 Verruiming van de mogelijkheden voor gemeenten om een eigen **vrijstellings- en kwijtscheldingsbeleid** ten aanzien van tarieven en belastingen te voeren.
- 6 Nutsbedrijven zijn geen melkkoeien om het bezuinigingsbeleid van de regering mee op te vangen; **tarieven** moeten gebaseerd zijn op de werkelijke exploitatiekosten.
- 7 Afschaffing van het gemeentelijk aandeel in de kosten van het **opruimen van chemisch afval** in de bodem (zowel het drempelbedrag als het percentage).
- 8 Voldoende financiële rijksbijdragen om een actief en krachtig **stadsvernieuwings-** en woningonderhoudsprogramma uit te voeren.
- 9 Stopzetting van het grootscheepse **gemeentelijk herindelingsbeleid**. Alleen herindeling waar deze bijdraagt aan het oplossen van concrete knelpunten.
- 10 Volledige toerusting van de nieuwe provincie **Flevoland** wat betreft financiële middelen, bevoegdheden en personeel overeenkomstig de positie van de overige provincies.
- 11 Grotere invloed voor gemeenteraden en provinciale staten op de **benoeming van burgemeesters en commissarissen der koningin**, gericht op het uiteindelijk verkiezen van burgemeesters door Gemeenteraden en van de voorzitters van Gedeputeerde Staten door Provinciale Staten.

5. Democratisering van uitvoerende staatsorganen

Vergroting van de politieke democratie vereist interne democratisering van de uitvoerende staatsorganen. Dat is nodig om de zeggenschapsrechten van de werkers bij deze organen te garanderen en om de politieke en maatschappelijk eenzijdige samenstelling van de betreffende instellingen te doorbreken. De overheid is immers in toenemende mate een netwerk van bureaucratieën geworden met ondoorzichtige besluitvorming. Beslissingen worden vaak over de hoofden van betrokken mensen heen genomen. De parlementaire organen (Tweede Kamer, Provinciale Staten, Gemeenteraden) staan naar verhouding zwak tegenover regering of bestuur en tegenover het ambtenarenapparaat. De bestaande machtsverhoudingen hebben als gevolg, dat bepaalde bevolkingsgroepen en politieke stromingen sterk ondervetegenwoordigd zijn in verschillende staatsorganen, met name op hoge functies in het bestuursapparaat. De feitelijke mogelijkheden om deel te nemen aan het politieke gebeuren zijn niet voor allen gelijk. De bestaande arbeids- en rolverdeling, de door mannen beheerste politieke omgangsvormen en structuren perken de mogelijkheden voor vrouwen in. De dominante witte cultuur vormt voor migranten een grote belemmering. Diverse overheidsorganen worden nog steeds beheerst door conservatieve elite-culturen en worden hoofdzakelijk bemand in plaats van bemenst.

De CPN treedt daarom op voor:

- 1 **Interne democratisering** van uitvoerende staatsorganen, onder andere door een aanzienlijke verruiming van

de bevoegdheden en taken van medezeggenschaps- en dienstcommissies.

- 2 Een zodanige verandering van het **personeelsbeleid**, dat een pluriforme samenstelling gewaarborgd is. Dat vereist in elk geval:
 - a. Maatregelen gericht op het doorbreken van de huidige discriminatie in aanstellings- en bevorderingsbeleid.
 - b. Maatregelen om gelijke vertegenwoordiging van mannen en vrouwen in overheidsorganen te bewerkstelligen.
 - c. Afschaffing van beroepsverbodachtige praktijken. Het lidmaatschap van democratische organisaties is geen reden om mensen uit overheidsdienst te weren.
- 3 Benoeming in **sluutfuncties** dient plaats te vinden door democratisch gekozen organen.
- 4 Versterking van parlementaire controle op de **BVD** en de politieke inlichtingendiensten van Rijks- en Gemeentepolitie en inperking van hun autonoom optreden.
- 5 Versterking van de democratische controle op en de interne **democratisering van leger en politie**. Onafhankelijke vakbonden mogen niet worden belemmerd in de uitoefening van hun rechten. Ook op de kazerne dient vrijheid van meningsuiting en organisatie gegarandeerd te zijn; het tuchtrecht dient in vredetijd te worden afgeschaft.

6. Justitie en politie

Voor de CPN is de zorg voor de rechtshandhaving een vitaal onderdeel van het maatschappelijk bestel. De rechtspleging moet zodanig zijn ingericht dat de rechten die de wet aan de burgers toekent geen loze kreten blijken, maar daadwerkelijk kunnen worden geëffectueerd. Ook de strafrechtpleging dient in het teken te staan van de bescherming van leven en welzijn van de burgers. Daarom mag de criminaliteitsbestrijding nooit wapens kiezen die zich uiteindelijk tegen die burgers kunnen keren. De rechtspositie van verdachten en gedetineerden mag niet worden aangetast en behoeft op vele punten verbetering. Buitenstrafrechtelijke middelen ter beteugeling van de criminaliteit verdienen principieel de voorkeur. Democratische controle op en democratisering van de verhoudingen in de politieorganisatie dienen met voorrang te worden aangepakt.

De criminaliteit is de laatste jaren schrikbarend gestegen. Dat geldt zowel voor de zichtbare 'kleine' criminaliteit (straatdiefstallen, vandalisme en dergelijke) als voor de meestal onzichtbare 'grote' criminaliteit (dat wil zeggen diefstal, fraude en machtsmisbruik op grote schaal). Het terugdringen van wetsovertredingen op grote schaal vereist natuurlijk in de eerste plaats een beleid dat belangrijke oorzaken van crimineel gedrag wegneemt of vermindert, zoals het bestaan van ongecontroleerde machtscentra en -posities, gaten in de belastingwetgeving, (jeugd)werkloosheid, te lage uitkeringen. Want ook voor wetsovertredingen geldt, dat voorkomen beter is dan genezen. Crimineel gedrag moet echter ook als zodanig worden bestreden.

De CPN hecht geen waarde aan het simplistisch geloof, dat de huidige criminaliteit alleen of voornamelijk bestreden kan worden door nog een paar blikken agenten en rechters open te trekken, de straffen hoger te maken en meer gevangenis-ten te bouwen.

De CPN stelt voor:

- 1 Vereenvoudiging van de **wetgeving** zonder afbraak van de rechtsbescherming.
- 2 De **rechterlijke macht** moet in kwalitatief en kwantitatief opzicht op peil worden gehouden. Terugdringen van overbelasting van rechterlijke macht. De efficiency van de rechtspleging kan aanzienlijk worden verhoogd. Procedures dienen waar mogelijk te worden geconcentreerd en vereenvoudigd, zonder dat dit ten koste gaat van de rechtspositie van de burger.
- 3 Om de **grote fraude** tegen te gaan moeten preventieve maatregelen worden genomen in de sfeer van het fiscale en vennootschapsrecht. Op de richting die is ingeslagen met de wet keten-aansprakelijkheid en de overige

(misbruik)wetgeving moet worden verder gegaan, bijv. door regeling van persoonlijke aansprakelijkheid van bestuurders van BV's.

- 4 Verbetering van voorlichting over rechtspleging. Geen verdere afbraak van het systeem van gefinancierde **rechtshulp**. Afschaffing van verplichte eigen bijdrage voor alle rechthulpzoekenden. Aanspraak op rechtshulp moet worden uitgebreid tot buitenlanders (met of zonder geldige verblijfsvergunning). Voorzieningen om de kwaliteit van de tolken in het strafproces te garanderen.
- 5 De rol van het **strafrecht** dient zo beperkt mogelijk te blijven. De aanbevelingen van de commissie-Roethof met betrekking tot de 'kleine criminaliteit' zijn in dit verband van groot belang.
- 6 Verbetering van de positie van het **slachtoffer** van misdrijven door betere voorlichting en begeleiding door justitiële organen en verruiming van het schadefonds geweldsmisdrijven. De rechten van de verdachte mogen evenwel niet worden aangetast.
- 7 Tegengaan van uitholling van de waarborgen in het strafproces en van de **rechten van verdachte en verdediging**; daarom grote terughoudendheid met het toelaten van anonieme getuigeverklaringen.
- 8 Versterking van rechtspositie van degene om wiens **uitlevering** wordt gevraagd of wiens strafvervolgning c.q. strafexecutie in Nederland wordt voortgezet.
- 9 Terugdringen van de onvoorwaardelijke vrijheidsstraf door het uitbreiden van de bestaande mogelijkheden voor de toepassing van **alternatieve straffen** (dienstverlening).
- 10 Verbetering van **rechtspositie van gedetineerden** (zowel van hen die voorlopig gehecht zijn als van hen die hun straf ondergaan), evenals die van psychiatrische patiënten en van hen op wie de TBR-maatregel is toegepast, met name op het punt van de privacy en de

vrijheid van vereniging en vergadering.

- 11 Afschaffing van de praktijk om de **voorlopige hechtenis** te doen ondergaan op politiebureaus in plaats van in Huizen van Bewaring.
- 12 Geen verdere uitbreiding van het **cellenbestand** in gevangenissen zolang de noodzaak daartoe niet onomstotelijk vast komt te staan. Eventuele tekorten aan gevangenis capaciteit niet opvangen door bouw van massale gevangenendepots, maar bij voorkeur met behulp van kleine inrichtingen.
- 13 Meer ruimte voor **reclassering** om daadwerkelijk op te komen voor belangen van haar cliënten.
- 14 **Misdaadpreventie** is van groot belang. De 'kleine criminaliteit' moet bestreden worden teneinde de feitelijke veiligheid van burgers te versterken. Door zorgvuldige voorlichting dient te worden gewaakt voor overtrokken beeldvorming met betrekking tot omvang en ernst van de criminaliteit.
- 15 Terugdringen van **overbelasting van de politie**. Niet in de eerste plaats door het opvoeren van de sterkte; door verbetering van opleiding, interne organisatie en werkwijze van de politie kan meer tijd worden besteed aan preventie en opsporing van strafbare feiten en aan de dienstverlenende taak.
- 16 Verbetering van opleiding en begeleiding van agenten die met straat surveillance zijn belast. Het instituut van de '**wijkagent**' moet waar mogelijk worden uitgebouwd en beter in de politieorganisatie worden geïntegreerd.
- 17 Tegengaan van optreden van zogenaamde '**burgerwachten**'.
- 18 Verscherping van opsporings- en vervolgingsbeleid ten aanzien van organisaties die aanzetten tot rassenhaat.
- 19 Verscherping van het opsporings- en vervolgingsbeleid met betrekking tot (seksueel) geweld tegen vrouwen en meiden.

VI. SAMENLEVING ZONDER DISCRIMINATIE

1. Tegen alle vormen van discriminatie

Bestrijding van verschillende vormen van discriminatie is een wezenlijk onderdeel van elke democratische politiek, en in het bijzonder van de communistische politiek. In onze samenleving worden nog steeds groepen mensen gediscrimineerd en achtergesteld op grond van hun werkelijke of denkbeeldige verschillen in huidskleur, nationaliteit, etnisch-culturele gewoonten, geslacht of seksuele voorkeuren en praktijken. Dat is in strijd met de meest elementaire mensenrechten. Onverdraagzaamheid, discriminatie en superioriteitsdenken moet door het overheidsbeleid krachtig worden bestreden. Het regeringsbeleid moet met name uiting geven aan de gelijkwaardigheid van alle in Nederland verblijvende burgers door het afschaffen van de bestaande

rechtsongelijkheid en het opheffen van de sociaal-economische achterstelling. Dat vereist in elk geval een snelle invoering van de Wet Gelijke Behandeling. Strijd voor gelijke rechten is van wezenlijk belang voor en moet samengaan met actieve bestrijding van racisme, fascisme, anti-semitisme, seksisme en homo-haat.

2. Gelijke rechten voor migranten

Er moeten maatregelen genomen worden die gericht zijn op opheffing van de achterstelling van migranten zowel op juridisch, sociaal en economisch terrein als op onderwijs en welzijn. Dit beleid dient in overleg met organisaties van migranten tot stand te komen. Voor niet-Nederlanders discriminerende bepalingen in wet- en regelgeving zullen op korte termijn moeten worden geschrapt.

- 1 Het huidige **vreemdelingenbeleid** vormt een belangrijke barrière voor het versterken van de rechtspositie van de niet-Nederlanders, omdat daarin de ongelijkheid van Nederlanders en niet-Nederlanders is vastgelegd. Niet nationaliteit maar ingezetenschap zou doorslaggevend moeten zijn voor het verkrijgen van in de grondwet vastgelegde rechten. Migranten die duurzaam in Nederland verblijven (3 jaar), zouden dezelfde rechten moeten worden toebedeeld als Nederlanders.
- 2 Het **actief en passief kiesrecht** voor migranten bij de gemeenteraadsverkiezingen in 1986 zal ook moeten gaan gelden voor verkiezingen voor Provinciale Staten en Tweede Kamer.
- 3 Het verblijf in Nederland dient niet afhankelijk te worden gemaakt van werk, inkomen, een verdienende partner of ouder; jongeren vanaf 16 jaar en gehuwde vrouwen hebben recht op een zelfstandige **verblijfsvergunning**. Aan de jacht op illegaal in Nederland verblijvende vreemdelingen dient een einde te worden gemaakt; de legitimatieplicht voor buitenlanders op straat moet worden afgeschaft. Buitenlanders zonder verblijfsvergunning hebben recht op een juridisch zorgvuldige behandeling; zolang de aanvraag van een verblijfsvergunning in behandeling is, dient geen uitzetting plaats te vinden totdat alle procedures zijn afgehandeld. De taken van de vreemdelingendienst moeten zover mogelijk worden overgedragen aan de gemeentelijke diensten.
- 4 Afschaffing van **1-novemberwet**.
- 5 In de **sociale wetgeving** moeten alle bepalingen die discriminerend werken ten opzichte van migranten verwijderd worden. Dit geldt met name voor de toepassing van de Algemene Bijstandswet, maar ook voor de WWV, de volksverzekeringen en het recht op een eenmalige uitkering (waarbij geen rekening wordt gehouden met kinderen die in het buitenland onderhouden worden). Handhaving kinderbijslag voor de in het buitenland wonende kinderen. Geen invoering van het woonlandbeginsel, dat wil zeggen: uitkeringen moeten bepaald worden op grond van de levensstandaard van het land waarin men werkt, of gewerkt heeft.
- 6 Het **welzijns- en onderwijsbeleid** moet uitgaan van respect voor de eigen cultuur en identiteit van verschillende groepen migranten. Categorale welzijnsvoorzieningen die door de verschillende groepen migranten zijn opgezet, hebben bestaansrecht naast de algemene voorzieningen (die meer toegankelijk gemaakt moeten worden). In het onderwijs moet ruimte zijn voor het beleven en ontwikkelen van de eigen culturele identiteit en taal van de verschillende groepen migranten. De rechtspositie van buitenlandse leerkrachten dient verbeterd te worden. Onderwijs in eigen taal en cultuur moet niet worden beperkt maar uitgebreid tot alle vormen van basis- en middelbaar onderwijs, en georganiseerd voor alle in Nederland aanwezige groepen migranten. De faciliteiten voor scholen met een hoog percentage migrantenkinderen moeten daarom worden uitgebreid. Buitenlandse jongeren dienen een zelfstandig recht op een studiebeurs te hebben. Erkenning van gelijkwaardige buitenlandse diploma's.
- 7 Door de uitzichtsloze positie waarin vele migranten verkeren en het racisme is de behoefte aan **remigratie** (terugkeer) versterkt. Voorop moet staan dat de positie van migranten hier moet worden verbeterd. Geld uit de pot van het minderhedenbeleid moet dan ook niet

gebruikt worden voor remigratie-faciliteiten. Remigratie moet een volstrekt vrijwillige keuze zijn. Het recht op terugkeer voor migranten moet in de sociale wetgeving verankerd worden, zodat ouderen op basis van hun uitkering kunnen terugkeren naar hun land van herkomst, en jongeren in staat worden gesteld aan werkgelegenheidsprojecten in het land van herkomst deel te nemen. Omdat remigratie vaak grote risico's met zich meebrengt, moet het gedurende drie jaar mogelijk blijven naar Nederland terug te gaan.

3. Bestrijding van racisme

De CPN is voor een actieve bestrijding van elke vorm van racisme, anti-semitisme en vreemdelingenhaat. Zij pleit voor een verscherpte toepassing en waar nodig verbetering van de wetgeving om een effectief optreden tegen georganiseerde en ongeorganiseerde vormen van racisme mogelijk te maken. De CPN zet zich in voor de vorming van coalities van partijen, organisaties en personen tegen hedendaagse vormen van racisme, anti-semitisme en vreemdelingenhaat. Zij doet dit in nauwe samenwerking met de democratische organisaties van buitenlanders.

De CPN stelt voor:

- 1 Verbod en ontbinding van organisaties die systematisch racistische propaganda verspreiden en racisme stimuleren (zoals Centruumpartij en Centrumdemocraten).
- 2 Om racisme te bestrijden is een voortdurend en actief opsporings- en vervolgingsbeleid van het justitieel apparaat noodzakelijk. Groepen en organisaties, optredend namens een belanghebbende, moeten aangifte kunnen doen. Onafhankelijke meldpunten kunnen daarbij een belangrijke rol spelen. Politiekorpsen moeten voorwaarden scheppen voor een zorgvuldige behandeling van aangiften.
- 3 Mensen die zich bij de uitoefening van hun functie duidelijk discriminerend uitlaten of zo optreden, dienen uit de overheidsdienst te worden geweerd.
- 4 Steun aan initiatieven ter bestrijding van racisme, opgezet door democratische migrantenorganisaties, buurtorganisaties, vakbeweging, politieke partijen en/of anti-racismegroepen.

4. Bestrijding van seksisme

De CPN zet zich, in samenwerking met de vrouwenbeweging, in voor actieve bestrijding van seksisme en vrouwenhaat. Prioriteiten zijn hierbij de strijd voor economische onafhankelijkheid van vrouwen en het bestrijden van seksueel geweld tegen vrouwen en meiden. Dit betekent met name: (1) Werken aan verwezenlijking van drastische arbeidstijdverkorting en aan een randvoorwaardenbeleid dat mogelijkheden schept voor herverdeling van betaald en onbetaald werk. (2) Steunen van initiatieven ter bestrijding van seksueel geweld tegen vrouwen en meiden, en vrouwenmishandeling.

5. Bestrijding van homo-discriminatie

De CPN zet zich in voor actieve bestrijding van discriminatie op grond van seksuele voorkeur en praktijk, en van homohaat. Zij doet dit in samenwerking met organisaties van homomannen en lesbische vrouwen. Dit betekent concreet: een grote inzet voor snelle totstandkoming van een Wet Gelijke Behandeling, bestrijden van stigmatisering van Aids-patienten en bescherming van de persoonlijke levenssfeer.

WORDT NU LID VAN DE CPN of vraag informatie.

naam

adres

postcode en woonplaats

☐ meldt zich als lid

☐ wil informatie

opsturen naar: Hoogte Kadijk 145, 1018 BH Amsterdam

Ja, ik abonneer mij op De Waarheid. Ik betaal voor de eerste zes weken slechts f 15,-. Zonder tegenbericht blijf ik daarna abonnee. Ik betaal dan f 19,90 per maand (automatische incasso) of f 59,70 per kwartaal (acceptgiro).

NAAM:

ADRES:

POSTCODE: PLAATS:

GIRO:

Deze bon in een open envelop zonder postzegel sturen naar:
De Waarheid, antwoordnummer 2518, 1000 PA Amsterdam, tel.: 020-26 25 65.